

Kyberšikana na druhém stupni základních škol

(vedoucí práce Mgr. Eva Machů Ph.D.)

Marek Ovesný

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marek Ovesný**
Osobní číslo: **H11846**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Kyberšikana na druhém stupni základních škol**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti kyberšikany a kybergroomingu na základních školách.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu pomocí dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DIVÍNOVÁ, Radana. Cybersex: forma internetové komunikace. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-636-8.

GŘIVNA, Tomáš a Radim POLČÁK. Kyberkriminalita a právo. Praha: Auditorium, 2008. ISBN 978-80-903786-7-4.

JIROVSKÝ, Václav. kybernetická kriminalita. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-85783-78-0.

KOLÁŘ, Michal. Nová cesta k léčbě šikany: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele. Praha: Portál, 2001. ISBN 978-807-3678-715.

KOPECKÝ, Kamil. Moderní trendy v elektronické komunikaci. Olomouc: Hanex, 2007. ISBN 978-80-85783-78-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Machů, Ph.D.

Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

27. ledna 2014

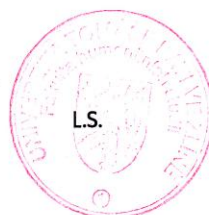
Termín odevzdání bakalářské práce:

2. května 2014

Ve Zlíně dne 27. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 3. 3. 2014

.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženky.*

(3) *Platí, že odevzdaním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporčí-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 siltává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce zaměřená na téma kyberšikany na základní škole je rozdělena na dvě části - teoretickou a praktickou. V prvním úseku teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy spojené s šikanou a kyberšikanou. Najdeme tu informace týkající se rozvoje internetu a sociálních sítí u nás, v České republice, a výčet prostředků, prostřednictvím kterých kyberagresori nejčastěji ubližují svým obětem. V neposlední řadě se zaměřuji na prevenci kyberšikany a uvádím doporučení pro rodiče i učitele. V praktické části pomocí dotazníkového šetření a grafického znázornění výsledků vyhodnocuji získané informace od respondentů. Těmito respondenty jsou žáci 2. stupně základních škol. Cílem dotazníku je zjistit, jaké osobní údaje o sobě na internetu žáci 2. stupně ZŠ nejčastěji uvádějí, zda mají povědomí o tom, jaká nebezpečí s sebou přináší komunikace prostřednictvím sociálních sítí, případně, zda se již setkali s nějakou formou kyberšikany, ať už osobně nebo u svých kamarádů.

Klíčová slova:

Šikana a kyberšikana, typy kyberšikany, agresori, oběti a přihlízející kyberšikany, sociální sítě, prevence kyberšikany

ABSTRACT

My Bachelor thesis which focuses on the topic of cybernetic bullying at primary schools is divided into two parts – theoretical and practical ones. The basic concepts connected with the bullying and cybernetic bullying is explained in the first colon of the theoretical part. Information related to the development of the internet and the social network in The Czech Republic can be found there. What is more we can find here also a list of means which are used by cybernetic aggressors to hurt their victims. I concentrate on the prevention und some advice for teachers and parents is given. In the practical part I evaluate the gained information using questionnaires and graphical representation. The pupils of the second grade of primary schools were respondents of these questionnaires. The goal of this questionnaires was to find out which personal facts are stated by pupils of these grades on the internet. I wanted to learn if pupils are aware of danger which the communication via social network

can bring. I wanted to find out if they have already faced any forms of cybernetic bullying – personally or at their friends.

Keywords:

bullying and cybernetic bullying, types of cybernetic bullying, aggressors, victims and on-lookers, social network, prevention of cybernetic bullying

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „Kybešikana na druhém stupni základních škol“ zpracoval samostatně a použil jsem pouze prameny uvedené v seznamu použitých zdrojů, a že odevzdaná bakalářská práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně

.....

Děkuji Mgr. Evě Machů za cenné rady a připomínky při odborném vedení mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své rodině za podporu a pomoc, kterou mi poskytla po celou dobu studia.

ÚVOD.....	12
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 VYMEZENÍ POJMU ŠIKANA A KYBERŠIKANA	14
1.1 POJEM ŠIKANA	14
1.2 POJEM KYBERŠIKANA.....	15
2 ROZVOJ INTERNETU A SOCIÁLNÍCH SÍTÍ	17
2.1 POZITIVA SOCIÁLNÍCH SÍTÍ	19
2.2 NEGATIVA SOCIÁLNÍCH SÍTÍ	19
2.3 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ NA INTERNETU A SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH	21
3 PROSTŘEDKY VYUŽÍVANÉ KE KYBERŠIKANĚ	22
4 PROJEVY KYBERŠIKANY	24
5 AKTÉŘI ŠIKANY A KYBERŠIKANY.....	26
5.1 OBĚŤ.....	26
5.2 AGRESOR	28
5.3 OBĚTI/AGRESOŘI.....	30
5.4 PŘIHLÍZEJÍCÍ.....	31
6 PŘÍČINY ŠIKANY A KYBERŠIKANY	33
6.1 MOTIVACE KE KYBERŠIKANĚ	33
7 NÁSLEDKY ŠIKANY A KYBERŠIKANY	34
7.1 DOPADY NA AKTÉRY KYBERŠIKANY	36
7.1.1 Dopady kyberšikany u obětí.....	36
7.1.2 Dopady kyberšikany u agresorů	37
7.1.3 Dopady kyberšikany u přihlízejících.....	37
7.1.4 Dopady v rámci rodiny	38
7.1.5 Dopady v rámci školy.....	38

8	PREVENCE KYBERŠIKANY.....	40
8.1	STRATEGIE ZVLÁDÁNÍ KYBERŠIKANY.....	42
II	PRAKTICKÁ ČÁST	43
9	VÝZKUMNÁ ČÁST	44
9.1	CÍL VÝZKUMU	44
9.2	METODA VÝZKUMU	44
9.3	VÝZKUMNÝ VZOREK.....	45
9.4	PRŮBĚH VÝZKUMU.....	46
10	VYHODNOCENÍ VÝZKUMU.....	47
10.1	ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	47
10.2	VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ	69
10.3	SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	72
10.4	NÁVRHY A DOPORUČENÍ	73
ZÁVĚR		74
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		75
SEZNAM TABULEK.....		77
SEZNAM GRAFŮ		78
SEZNAM PŘÍLOH.....		79

ÚVOD

Každý den se setkáváme s agresivním chováním lidí ať už v obchodě, na ulici, v autobuse... Dalo by se říct, že takřka všude. A kvůli velkému rozvoji internetu a zvláště sociálních sítí se do popředí dostává mnohem větší problém - šikana prostřednictvím sociálních sítí neboli kyberšikana.

Dnes se už snad žádné zaměstnání neobejde bez počítačové technologie a internetu. Prostřednictvím internetu lidé často nakupují, usnadňují si práci díky internetovému bankovníctví, seznamují se a komunikují přes sociální sítě. A to s sebou přináší další nebezpečí. Mnohdy tam totiž uvádí i své osobní údaje, kontakty a fotografie, které se dají jednoduše zneužít v neprospěch dotyčného. Stačí se jen podívat občas na televizní obrazovky nebo nahlédnout do denního tisku. Vynalézavost některých počítačových pirátů nezná mezí.

Navíc i děti školního věku tráví stále více svého volného času právě na počítači a na internetu. Po příchodu ze školy domů většinou hodí aktovky do kouta a už si s kamarády vypisují na sociálních sítích, aby si sdělily své dojmy a zážitky, případně si zahrály nějakou počítačovou hru. A právě prostřednictvím počítačových her se děti už v raném věku setkávají s násilím a agresí v podobě „střílaček“ a zápasů. Není potom divu, že i v nich samotných roste touha vyzkoušet si takovou bojovou scénku v reálném životě.

Tento počítačový pokrok lidem v mnohém usnadňuje život, ale na druhou stranu s sebou také přináší spoustu problémů. Postupně dochází ke ztrátě osobního kontaktu mezi lidmi a kvůli tomuto fenoménu trpí především mezilidské vztahy. V této oblasti jsou nejvíce ohroženy děti, neboť ty si rizika spojená s využíváním moderních informačních technologií vůbec neuvědomují. A tím hůře pokud jsou osobní údaje dětí zneužity spolužáky k jejich zesměšnění nebo zastrašení.

Vzhledem k tomu, že se s problematikou šikany a kyberšikany setkávám denně ve svém zaměstnání, kde podobné případy řešíme, rozhodl jsem se blíže zaměřit na toto téma ve své bakalářské práci.

Bakalářská práce týkající se kyberšikany na základní škole je rozdělena na dvě části. V teoretické části se zaměřuji na popis problematiky šikany a kyberšikany a na objasnění některých pojmů z této oblasti. V praktické části se snažím uplatnit teoretické znalosti v praxi. Pomocí dotazníkového šetření a grafického znázornění vyhodnocuji získané informace od respondentů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ POJMU ŠIKANA A KYBERŠIKANA

1.1 Pojem šikana

Šikana pochází z francouzského slova *chicane*, což v překladu znamená týrání, zlomyslné obtěžování nebo pronásledování. Tímto pojmem se označuje „*násilí, ke kterému dochází mezi žáky, uční či chovanci a to ve školách, v učilištích a v nejrůznějších typech výchovných zařízení, tradičně také pro násilí na pracovišti.*“ (Haškovcová, 2004, s. 32). Což znamená, že šikana se může vyskytovat takřka všude. Ať už ve škole, mimo školu, v armádě, ve vězení, na pracovišti nebo v případě kyberšikany také na internetu v takzvaném kyberprostoru prostřednictvím e-mailové komunikace, textových zpráv, sociálních sítí. Dokonce jsou známy i případy tzv. obrácených rolí, kdy děti šikanovaly své rodiče nebo prarodiče.

O šikaně už bylo napsáno mnoho definic a publikací. Irena Smetáčková uvádí, že „*šikana je označení pro zásadně narušené vztahy v sociální skupině, kde jedinec či několik osob opakovaně a dlouhodobě ubližuje jinému člověku či skupině osob. Ubližování může mít různé podoby a různou závažnost. Ve všech případech však platí, že jak pro člověka, kterému je ubližováno, tak pro zbytek skupiny má šikana dlouhodobé negativní následky.*“ (Smetáčková, 2009, s. 15)

Tuto definici ještě doplňuje Michelle Elliottová „*Šikanování je vlastně zneužívání síly nebo pravomoci, se kterým se stále znovu setkáváme i v podnikatelské vrstvě, ve vládě, nejrůznějších institucích a konec konců i ve válkách. Z malých rošťáků se tak stávají velcí tyrani a působí pak nevyslovitelné strádání ostatním.*“ (Elliottová, 1995, s. 83)

„*Šikana je všudypřítomná a může nás doprovázet po celý život, začíná v rodině mezi sourozenci, pokračuje ve školce a dalších školách, v zájmových skupinách končí například týráním seniorů.*“ (Kolář, 2001, s. 17)

Šikana se může projevovat verbálními útoky, fyzickým násilím nebo jeho hrozbou. Může nabývat fyzických nebo psychických forem. Podstatnou charakteristikou je, že se děje úmyslně.

K podstatným rysům šikany bývají tedy řazeny:

- nepoměr sil mezi agresorem a obětí,

- skutečnost, že agrese je cílem jednání,
- opakování agrese. (Bendl, 2003, s. 25)

Onemocnění zvané šikana se týká celé skupiny lidí, nikdy není záležitostí jenom samotného agresora a oběti. Někteří odborníci o šikaně mluví dokonce jako o tzv. infekci.

1.2 Pojem kyberšikana

Kyberšikana v podstatě vychází z definice šikany. Liší se pouze v některých detailech jako je například určitý odstup agresora a oběti. Tím, že nejsou oba aktéři v přímém kontaktu, sílí v agresorovi pocit bezpečí z anonymity. Dalším rozdílem je skutečnost, že kyberšikana může probíhat kdykoli během dne a oběť se před tímto útokem nemá kde schovat. Navíc kyberšikana může mít i mezigenerační rozměr. Děti tak mohou šikanovat dospělé, včetně svých rodičů nebo učitelů, na které by si za normálních okolností netroufly.

Podle Aleny Černé je kyberšikana *„záměrné agresivní chování, které je prováděno buď jednotlivcem, nebo skupinou prostřednictvím elektronických médií vůči člověku, jenž se v danou chvíli nemůže vůči útokům bránit. Přičemž kyberšikana může být ve svých dopadech stejně závažná, ne-li závažnější než tradiční (školní) šikana.“*

Tento jev se týká především dnešních dětí a zejména dospívajících, generace, kterou autor termínu kyberšikana Bill Belsey nazývá generací *always on* - pořád online, stále připojení. (Černá, 2013, s. 9)

Pro děti a dospívající jsou v současné době nové technologie nepostradatelnou součástí jejich každodenního života. A pro ty, kteří podstatnou část dne stráví na internetu, je téměř nemožné uniknout před online agresí, která se skrze internet šíří. Pokud se již někdo setká s tímto problémem tváří v tvář, je možné omezit pobyt na některých online stránkách, ale úplné omezení přístupu na internet dnes nelze. To by mohlo vést k úplnému sociálnímu vyloučení jedince.

Kyberšikana je s tradiční šikanou zpravidla nerozlučně spjata, sdílí proto její základní rysy a projevy.

Komplexní a často užívanou definici nabízí Priceová a Dalglish (2010, s. 51): *„Kyberšikana je kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je*

internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana zahrnuje i kyberšikana opakované chování a nepřeměr sil mezi agresorem a obětí.“ (Černá, 2013, s. 20)

Základní prvky kyberšikany:

- záměrné agresivní chování ze strany útočníka
- děje se prostřednictvím elektronických médií,
- mocenská nerovnováha,
- opakovanost děje,
- obětí je toto jednání vnímáno jako nepříjemné a ubližující.

Kyberšikana se začala rozvíjet společně s novými technologiemi, je oproti šikaně tradiční poměrně mladší a tudíž i méně prozkoumaná. Prozatím také neexistuje jednotná definice kyberšikany, která by byla při výzkumné práci používána. I to může být důvodem lišících se výsledků v rámci poměrně stejných výzkumů.

2 ROZVOJ INTERNETU A SOCIÁLNÍCH SÍTÍ

Vznik internetu byl velkým vynálezem pro lidstvo. Internet boří hranice - geografické, věkové, rasové atd. Díky internetu lidé komunikují s lidmi na druhém konci světa, nakupují, vyhledávají nejrůznější informace apod.

Dnes už si člověk snad ani nedovede život bez internetu představit. Ale takový svět kdysi dávno opravdu existoval. S vývojem internetu se zásadně změnil i náš život.

Slovo internet se skládá z původně latinské předpony *inter*, což znamená mezi a *net* je převzato z anglického *network* neboli síť.

Z původně malé experimentální počítačové sítě, která spojovala jen asi deset vojenských stanovišť ve Spojených státech, se na počátku devadesátých let stalo globální interaktivní médium. Rychlost, s jakou se Internet začal šířit do celého světa, byla a stále je obrovská. Již čtyři roky po jeho otevření široké veřejnosti získal 50 milionů uživatelů. Jen pro srovnání, rádio získalo stejný počet uživatelů za 30 let a televize za 13 let. (Hulanová, 2012, s. 17)

U nás, tehdy ještě v Československé republice, došlo k rozvoji internetu až počátkem roku 1990. V listopadu 1991 proběhly první pokusy o připojení k Internetu, ale oficiální připojení naší republiky proběhlo na pražském ČVUT až 13.2. 1992.

V současné době dochází k velkému rozvoji sociálních sítí (hlavně Facebook, MySpace, Twitter, Lidé.cz). Zde se online setkávají lidé, kteří by se v reálném světě nesečkali, ale i ti, kteří se spolu setkávají dennodenně.

Na sociálních sítích si lidé vytvářejí svůj profil, který obsahuje jejich osobní údaje (jméno, adresu, telefon, fotografie, zájmy apod.). Ty jsou snadno přístupné pro ostatní uživatele. Jsou známy i případy, kdy někteří lidé kvůli Facebooku přišli dokonce o práci - v pracovní době tam psali, jak je jejich práce nebaví, jaký je jejich šéf tyran apod. Bohužel si neuvědomili, že vše, co na sociálních sítích napíší, může také kdokoli vidět a náležitě je za to „odměnit“.

Mezi nejrozšířenější sociální sítě u nás patří:

- **Facebook**, který vznikl v roce 2004, původně jako síť určená pro studenty Harvardovy univerzity, dnes slouží jako platforma pro vytváření osobních, firemních a skupinových profilů a jako základna pro propojování přátel. Dále slouží jako herní server, internetové fórum a uživatelé na něm mohou ukládat a sdílet multimédia.
- **Google+** vznikl v roce 2011 jako obdoba sítě Facebook, hlavní rozdíl spočívá v nastavení sdílení přes tzv. kruhy, do kterých si lze rozdělit jednotlivé osoby a sdílet dané věci jen s těmi, pro které to má přínos nebo se jich to týká.
- **MySpace** vznikl v roce 2003 a slouží jako sociální síť s možností vytvořit si internetový profil. Uživatelé mohou také ukládat a sdílet multimédia.
- **Twitter** byl založen v roce 2006 a slouží především pro mikroblogy.
- **Lidé.cz** slouží jako internetové fórum, uživatelé si na něm zakládají profily, blogy. Dále zastává úlohu chatovacího serveru, internetové seznamky, nabízí internetové kurzy a umožňuje ukládání a sdílení fotografií. Tento server je uživatelsky spojen se sociální sítí Spolužáci.cz.
- **Spolužáci.cz** - zde si uživatelé zakládají internetové profily, ukládají a sdílejí multimédia a také mezi sebou mohou chatovat. Tento server je určen pro spolužáky a bývalé spolužáky a je uživatelsky spojen se serverem Lidé.cz. (Hulanová, 2012, s. 85-86)

Fenomén Facebook

Historie Facebooku sahá až do roku 2004, kdy byl tento komunitní server spuštěn jeho zakladatelem Markem Zuckerbergem, jenž v té době ani zdaleka netušil, jaké popularity se bude Facebook za pár let těšit. Původně tento projekt sloužil jen jako komunitní systém pro studenty Harvardu. Začátkem roku 2006 se však k Facebooku začaly přihlašovat i velké společnosti a od 11. srpna 2006 byl Facebook zpřístupněn všem lidem starším 13 let. Facebook se tak z nevinné univerzitní sítě, vytvořené tzv. „na koleně“, stal jedním z největších komunitních serverů na světě. (Hulanová, 2012, s. 93)

Pomocí informací uvedených v profilu, si jedince mohou vyhledat lidé, kteří ho znají z reálného života. Může se stát členem skupiny s podobnými zájmy, přečíst si a pro-

hlížet profily svých známých a přátel, vyvěsit videa a fotografie, hrát hry, zveřejňovat nej-různější odkazy apod.

2.1 Pozitiva sociálních sítí

Pro některé lidi může být sociální interakce tváří v tvář velmi problematická, ale díky sociálním sítím se vytváří sociální vazby bez přímého kontaktu. Pomocí komunikace přes sociální sítě může dojít k rozvoji jejich sebevědomí a tím posléze ke zlepšení komunikace s ostatními lidmi.

Dalším pozitivem je rozvoj technických dovedností. Nejen u mladých lidí, ale i u dospělých a seniorů, kteří se učí pracovat s novými technologiemi.

Díky diskuzím na internetu se člověk nejen dozví nové informace, ale pomocí nej-různějších diskuzí získává cenné rady od ostatních uživatelů, učí se vyjadřovat a prosazovat svůj názor a samozřejmě se setká i s názory jiných lidí, které ho mohou ovlivnit v jeho pohledu na svět.

V neposlední řadě pak slouží k navazování vztahů. Přes internet a sociální sítě je navazování vztahů snazší než v reálném offline světě. Uživatel se tak může vyhnout stresovým situacím a strachu z odmítnutí.

2.2 Negativa sociálních sítí

Internetový profil má vypovídající hodnotu, obsahuje osobní, někdy až intimní informace o autorovi. Tyto jeho informace jsou prostřednictvím sociálních sítí dále sdíleny ostatními uživateli a snáze tak může dojít k jejich zneužití. Hlavně pokud se dostanou do rukou nevhodné osoby.

Na sociálních sítích existuje spousta falešných profilů a identit, pod nimiž se mohou skrývat agresoři nebo dokonce sexuální násilníci. Tímto způsobem hledají oběti, na kterých mohou snáze praktikovat své „nekalé úmysly“. Může se jednat o vydírání, sexuální zneužívání, kyberšikanu a nejrůznější podvody. Nejvíce ohroženou skupinou jsou děti a senioři, kteří se neumí dostatečně bránit. U dětí jde především o jejich naivitu a nezkušenost. U seniorů pachatelé využívají jejich důvěřivosti a osamělosti.

Internet s sebou také přináší mnohé rizika jako je šíření pornografie, nevhodné sexuální a agresivní chování a také kyberšikanu. Někteří rodiče mnohdy vůbec netuší, co jejich ratolesti na internetu dělají. Ve většině případů jsou dokonce překvapeni, jaké že to fotografie jejich děti na své profily umisťují. Právě fotografie téměř nahých dětí jsou velkým lákadlem pro sexuální devianty.

Případy kyberšikany

Pětatřicetiletý muž z okresu Jičín se od ledna 2010 do května 2011 vydával na sociální síti Lidé.cz a na relativně bezpečném dětském portálu Alík za dvanáctiletého Ondru a navazoval zde známosti s dívkami školního věku. Jednou z nich byla i dvanáctiletá dívka, jejíž důvěru si nejdříve získal a poté ji žádal, aby se svlékala před webkamerou. Školačka mu vyhověla a ukazovala se mu v těch nejodvážnějších pózách. Naštěstí na nebezpečnou komunikaci přišla její matka, která okamžitě dceru „odstříhla“ od internetu a vše oznámila na policii. Během vyšetřování vyšlo najevo, že stejně dopadla i další nezletilá slečna, která rovněž poskytla záběry svého nahého těla. S dalšími patnácti dívkami si muž „pouze“ vulgárně chatoval o různých sexuálních praktikách. (Hulanová, 2012, s. 95)

Sexuální delikvent Peter Chapman z Merseyside byl odsouzen na doživotí za únos, znásilnění a vraždu sedmnáctileté studentky. Svě oběti si vyhledával přes Facebook. Pro sedmnáctiletou Ashleigh Hallovou skončilo setkání s tímto násilníkem tragicky. Po vylákání na schůzku ji znásilnil a zavraždil. Na Facebooku se vydával za pohledného teenagera Peteho Cartwrighta alias DJ Pete, jeho profil navštívilo kolem 14 600 lidí. Plné tři tisícovky měl mezi přáteli, byly to samé ženy ve věku 13 až 31 let. Šestnáct dívek odpovědělo na jeho sexuální návrhy a poslalo mu své fotografie v prádle. Svě profily měl na dalších devíti podobných sociálních sítích. Matka Ashleigh svou dceru popsala jako hodné dítě, se kterým nebyly nikdy žádné problémy. Ashleigh hodně trávila své volné chvíle online, např. na chatu s druhými kamarády, nebo si s nimi ráda posílala SMS. Udělala jedinou chybu a zaplatila za ni svým životem. (Hulanová, 2012, s. 84)

Z výzkumu Consumer Reports, který se uskutečnil v roce 2011, vyplynulo, že 7,5 milionu aktivních uživatelů Facebooku lže o svém reálném věku, což znamená, že jsou mladší 13 let. Mezi těmito uživateli je více než 5 milionů mladších než 10 let. Licenční pravidla Facebooku vyžadují, aby uživatelům bylo nejméně 13 let. (Hulanová, 2012, s. 95-96)

Okolnosti, které mohou negativním způsobem ovlivnit chování lidí na internetu:

- chybí oční kontakt,
- stírají se individuální rozdíly (věk, fyzická síla, pohlaví apod.),
- z internetu se lze kdykoli odpojit,
- dochází k oddělování offline a online identity,
- představa, že věříme, že vše, co se odehrává na internetu, je jenom na internetu a nikde jinde.

2.3 Rizikové chování na internetu a sociálních sítích

Z různých studií bezpečnosti dětí na internetu vyplynuly následující typy nejrizikovějších online chování:

- poskytování osobních informací jako je jméno, adresa bydliště, telefonní číslo, hesla k online aplikacím nebo specifických osobních tajemství,
- chatování se zcela neznámou osobou o sexuálních tématech,
- odesílání nebo online sdílení vlastních fotografií nebo nahrávek se sexuální tematikou,
- účastnění se živých „sex show“ prostřednictvím webkamery se zcela neznámou osobou,
- dostavení se na osobní schůzku s neznámým člověkem z online prostředí bez řádných bezpečnostních opatření,
- poskytování osobních fotek na internetu za úplatu,
- provozování kybersexu za úplatu. (Hulanová, 2012, s. 98)

3 PROSTŘEDKY VYUŽÍVANÉ KE KYBERŠIKANĚ

Podle Rogerse (2011, 32-35) mezi nejčastější prostředky, které jsou využívány ke kyberšikaně patří:

Textové zprávy

Formou textových zpráv může dojít k zastrašování nebo vyhrožování. Vzhledem k tomu, že dnešní doba umožňuje jednoduchou výměnu SIM karty, skrytí telefonního čísla a přináší i jistou míru anonymity, oběť se vůbec nemusí dozvědět, kdo se za tímto útokem na jeho osobu skrývá.

Fotografie nebo videoklipy

Mobilní telefony v rukou agresora dnes dokážou divy. Agresor si může jednoduše pořídit fotografie nebo videozáznamy oběti a přeposlat je dále. Tyto materiály mohou dále sloužit k zastrašování nebo dokonce vydírání oběti.

Mobilní telefonáty

Jedním z možných prostředků kyberšikany mohou být i útočné telefonáty nebo opakované prozvánění.

E-mailly

V dnešní době není problém vytvořit si různé e-mailové účty, odkud mohou být oběti odesílány výhružné texty. Agresor může využívat nejrůznějších přezdivek a díky tomu je takřka nemožné ho odhalit.

Chatovací místnosti

Chatovací místnosti lidé vyhledávají za účelem komunikace. Může však jednoduše dojít i ke zneužití a vyřizování účtů prostřednictvím této služby.

Sociální sítě

S rozvojem informačních a komunikačních technologií se lidé stávají také více zranitelnými. A to především v případě, kdy na internetu nebo na sociálních sítích sdílejí své fotografie nebo uvádí své osobní údaje. Pod záminkou rozšiřujícího se počtu „přátel“ mnohdy umožní i neznámým lidem přístup ke svým osobním informacím. Tady platí: „Všechno co uvedeš, může být použito proti tobě.“

Internetové stránky

Agresoři jsou také dosti vynalézaví a tím spíše, pokud pro své jednání mají dostupné zdroje a dobré znalosti internetových technologií. Lehce si tak mohou vytvořit osobní internetové stránky nebo blogy o svých obětech.

4 PROJEVY KYBERŠIKANY

V této kapitole uvádím konkrétní způsoby, jakými k agresivnímu chování nejčastěji dochází.

Vydávání se za někoho jiného a krádež hesla

V této situaci se agresor v online prostředí vydává za oběť. Volí k tomu různé prostředky - může například použít fotky oběti, informace o ní a vytvořit falešný profil, kde vystupuje pod identitou oběti, zpravidla nevhodným a ubližujícím způsobem. Nebezpečné je zejména to, že agresor může komunikovat s přáteli oběti a způsobit značné škody v jejich sociálních vztazích.

Vyloučení a ostrakizace

V této formě kyberagrese je oběť vyloučena z nějaké skupiny, do které by chtěla či měla patřit. Ostrakizace je pro oběť často velmi bolestná, ačkoli vlastně postrádá přímý prvek agrese. Je tomu tak zejména v důsledku frustrace z nenaplnění potřeby někam patřit.

Flaming

Jako flaming se označuje prudká hádka, která proběhne mezi dvěma nebo více uživateli nějakého virtuálního komunikačního prostředí. *Flame* znamená plamen, jde tedy o plamennou výměnu názorů. Jedná se o nadávky, urážky a někdy i vyhrožování. Pokud trvá tato hádka déle, hovoříme o tzv. *flame war*.

Kyberharašení a kyberstalking

Jako kyberharašení označujeme opakované zprávy zasílané agresorem, oběti vnímané jako nepříjemné. Na rozdíl od flamingu jde o jednostrannou komunikaci, oběť se zpravidla snaží komunikaci ukončit.

Kyberstalking je opakované zasílání zpráv obsahujících výhrůžky, útočná a zastrašující sdělení, součástí může být i vydírání. Může přejít i ve fyzické ohrožení.

Pomlouvání

Jedná se o sdělování nepravdivých informací o druhém, které má za cíl nějaký druh sociálního poškození či vyloučení. Je tedy cíleno zejména na přihlížející. Pomlouvám se těžko brání, v kyberprostoru se extrémně rychle šíří a nepravdivá informace si pak žije svým vlastním životem.

Odhalení a podvádění

Jde o odhalení a zveřejnění informací o oběti těm, pro které tyto informace nebyly určeny. Nejčastěji se jedná o informace osobního či intimního charakteru včetně fotek. Spadá sem i například odhalení homosexuality.

Happy slapping

Tento jev, pro který zatím nemáme český ekvivalent, původně vznikl v britském metru. Původně forma happy slappingu vypadala tak, že neznámý kolemjdoucí byl napaden jedincem či skupinou dospívajících a fyzicky atakován - zfackován (fackovat je v angličtině *to slap*), zároveň celou situaci někdo natáčí na mobilní telefon a videa pak zveřejní na internetu. Fyzické útoky již zdaleka nemusí zahrnovat jen fackování, ale mohou se stupňovat. Existují hojně medializované případy, kdy ponižující video (často zahrnující svlékání apod.), respektive jeho zveřejnění a šíření, vedlo až k sebevraždě oběti. (Černá, 2013, s. 24-27)

5 AKTÉŘI ŠIKANY A KYBERŠIKANY

Každý člověk se snaží někam zapadnout a někde patřit, ať už se to týká pracovního kolektivu nebo dětské party. Zároveň se člověk při socializaci snaží získat co nejlepší pozici v rámci skupiny. Ta poté značí míru jeho oblíbenosti v kolektivu a zároveň významně ovlivňuje jeho další vývoj.

Ti, kteří se umístí na nejvyšší pozici, jsou kolektivem uznáváni a respektováni, někdy jsou dokonce považováni za vzor. Tato pozice je pro člověka velice výhodná, jelikož je spojena s rolí vůdce. V rámci hierarchie ovšem najdeme i jedince, kteří se nacházejí na spodní hranici pomyslného žebříčku a ti jsou v celé skupině naopak méně oblíbeni.

V důsledku vývoje kolektivu i jedince samotného může dojít ke změně pozice člověka, ať už směrem nahoru nebo dolů. Tato změna pozice ovšem vyžaduje spoustu úsilí a mnohdy nahrává i rozvoji šikany a kyberšikany. A to především vlivem mocenské nerovnováhy a touhy po nadřazenosti a lepší pozici.

V souvislosti se šikanováním běžně označujeme hlavní protagonisty šikanování jako agresory a oběti či šikanující a šikanované, popř. útočníky a napadené. Jelikož ovšem mezi jednotlivými agresory, tak jak mezi jednotlivými oběťmi, existují určité rozdíly, snaží se někteří autoři tyto difference blíže specifikovat.

5.1 Oběť

Obětí šikanování se většinou stává neoblíbený jedinec, který se v pomyslném žebříčku pozic nachází „dole“. Nejčastěji se tento jedinec jeví jako fyzicky slabý, plachý, bojácny, stydlivý nebo se vzhledově liší od ostatních (např. nosí brýle, má jiný styl oblékání, barvu vlasů apod.).

Dle Zdeňka Martinka (2009, s. 139-141) lze oběti rozdělit podle typologie:

1. Oběť na první pohled - jde především o tělesně slabého jedince, který se neumí bránit. Po většinu času sedí sám někde v koutě a je zamlklý. Většinou jsou tyto děti ze strany matky chráněny před celým světem. Možná i proto se z nich stávají pasivní pozorovatelé bez vlastních zájmů.

2. Oběti setrvávající dlouhou dobu pod ochrannými křídly matek nebo babiček - jde o děti, jejichž matky a babičky si neumí připustit, že jejich děti či vnuci jsou již velcí a dokážou se o sebe sami postarat. Právě jejich matky a babičky je neustále doprovází do školy a až přehnaně se o ně starají jako o malé děti.

3. Handicapované děti - ve školství v současné době převládá trend integrace dětí se zdravotním postižením do základních škol. Bohužel tyto handicapované děti se velmi často stávají oběťmi agresorů a to především z jednoho důvodu - neumějí se bránit nebo jim to přímo jejich postižení nedovoluje.

4. Učitelské dítě - pozice tohoto dítěte je nevýhodná hned z několika důvodů. Jednak pokud něco provede na půdě školy, rodiče se o tom hned dozví, a z druhé strany je od spolužáků popichováno k tomu, aby zjišťovalo, kdy budou psát písemku, nebo co bude v písemce. V případě, že rodič-učitel své dítě přímo učí, je na něj přísnější než na ostatní žáky. Tady potom může dojít k narušení vztahu dítě - rodič.

U Bendla (2003, s. 41-42) bychom našli ještě další rozdělení, a to na:

1. Pasivní oběti: jedná se o bojácné, opatrné a uzavřené děti, které jsou často fyzicky slabé a těžko si hledají přátele, nemají dostatek dovedností a sebedůvěry, aby se dokázaly samy bránit.

2. Provokující oběti: schválně provokují a podněcují negativní reakce ostatních, pošklebují se a posmívají, ale pokud jim druzí oplácejí stejnou mincí, hned si stěžují.

3. Účelové oběti: takové děti na sebe berou roli obětí, aby získaly uznání a popularitu, často hrají roli „třídního šaška“ nebo se připojují k výtržnickému chování, aby neměly problémy s přijetím do skupiny.

4. Falešné oběti: jedná se o děti, které si přehnaně stěžují na ostatní, obvykle se jejich chování zaměřuje na získání pozornosti.

5. Útočníci - oběti: některé děti jsou v některých situacích oběťmi, v jiných zase naopak útočníky.

6. Útočníci: děti pronásledující druhé bez zjevného důvodu. Předpokládá se, že tyto děti převyšují mnohé své vrstevníky svou energií, fyzickou silou a sebedůvěrou.

7. Úzkostní útočníci: jedná se o děti s nejnižší sebedůvěrou, obvykle mají rodinné nebo učební problémy, šikanováním se snaží kompenzovat snížené sebevědomí.

Podle výzkumů jsou charakteristiky obětí kyberšikany i tradiční šikany v mnohém podobné. U „kyberobětí“ se mohou častěji než u obětí tradiční šikany vyskytovat rysy jako je například zvýšená agresivita, problémové chování a častější porušování pravidel.

V případě kyberšikany dle Černé (2013, s. 62) mohou existovat ještě další dva typy obětí:

- 1) agresor, který se sám stává obětí - oběť se mu sama může mstít, nebo se vůči jeho chování na internetu zvedne odpor ze strany dalších lidí.
- 2) děti, které normálně příliš nevybočují a někdy mají ve skupině dokonce dobré postavení. V online prostředí se však stávají zranitelnými. Agresor k nim může získat snadný přístup přes online aplikace či telefon, navíc může ke kyberšikaně zneužít osobní informace, které oběti na internetu zveřejňují.

5.2 Agresor

Agresorem se stává obyčejně disharmonická osobnost. V mnoha případech pochází z rodiny, kde se buď otec, nebo matka, popřípadě oba společně dopouštějí fyzického nebo citového násilí. Tím své děti učí, že násilí a agrese jsou vhodné prostředky k tomu, aby člověk dosáhl svého. V rodinách agresorů se často vyskytují i agresivní sourozenci (Bendl, 2003, s. 43). Většinou si agresori vybírají za své oběti slabší jedince, u kterých nepředpokládají odpor.

Odhalení agresora není až tak jednoduché, jak se na první pohled jeví. Vyžaduje to jistou míru trpělivosti a ostražitosti. Agresorem bývá ve většině případů jedinec, který je tělesně zdatný a silný. Ale zdání také často klame.

Zdeněk Martinek (2009, s. 136-139) uvádí v knize *Agresivita a kriminalita školní mládeže* typologii agresorů následovně:

1. Agresor hrubý, fyzický - jedná se o jedince, který využívá své fyzické zdatnosti a síly k páchání bolesti druhým. Většinou tento jedinec něco podobného zažívá doma na vlastní kůži. Často je svými rodiči trestán a bit a na svých obětech si tak léčí své vlastní nepříjemné zážitky.

2. Agresor jemný, kultivovaný - je to jedinec, který se navenek chová velmi slušně a často bývá „hvězdou třídy“. Tento agresor si velmi jednoduše dokáže získat spolužáky na svou stranu a ti mu pak pomáhají a na jeho povel sami ubližují oběti. Co se týká jeho rodinného zázemí, panuje zde tvrdá výchova a zvyšující se napětí si poté kompenzuje na oběti.

3. Agresor srandista - jde o osobu, která si nepřipouští žádnou zodpovědnost a žádné starosti. Život bere jako legraci a pokud je při ubližování spolužákům přistižen, vysvětluje to slovy: „To byla jenom sranda“. V rodičovské výchově těchto jedinců nejsou stanoveny hranice a pevná pravidla.

4. Agresor spouštějící ekonomickou šikanu - tento jedinec žije v rodině, která má velmi dobré majetkové poměry. Rodiče tohoto dítěte se snaží vyměnit rodičovskou lásku za materiální věci. Dítě má doma všeho nadbytek, ale rodičovský cit mu chybí. Materiálního nadbytku také využívá ve třídě a spolužáky rozděluje na majetné a nemajetné.

Podle výše uvedené typologie je zřejmé, že rodina agresora má velký vliv na jeho chování.

Jak již bylo popsáno výše, agresori se vyznačují sníženými sociálními dovednostmi, nižším sebevědomím a často trpí osamělostí a nedostatečnými pocity uznání. Právě zmíněné pocity nedostatečnosti v agresorovi mohou podněcovat zlost a prostřednictvím šikany se tak snaží kompenzovat vlastní nedostatky. Většinou jsou to impulzivní, hyperaktivní a fyzicky zdatnější jedinci a prostředkem násilí si upevňují svoji pozici ve skupině.

Někteří agresori mohou být v kolektivu naopak velmi oblíbení. Někteří mají vyšší sebevědomí a umí jednoduše zmanipulovat ostatní. Díky tomu jim také mnohdy šikana dlouho prochází.

Taktéž skupina kyberagresorů je velmi různorodá. Našli bychom mezi nimi i oběti tradiční šikany, kteří si prostřednictvím internetu a sociálních sítí vyrovnávají účty s agresory nebo si kompenzují své neúspěchy v reálném offline světě na druhých lidech.

Autoři zabývající se touto problematikou uvádí, že „čistý model“ agresora neexistuje, ale shodují se na některých společných charakteristikách agresorů:

1) problémové chování - agresori častěji chybí ve škole, mívají podprůměrné výsledky, ničí cizí majetek, častěji kouří a pijí alkohol - souhrnně u nich najdeme vyšší míru delikventního chování. Přesto však nemusí být pouze problémovými žáky. Mezi agresory najdeme i velmi inteligentní děti s výborným prospěchem, které využívají vlastní intelektuální převahu k promyšlené šikaně druhých a problémové chování umějí šikovně maskovat, aby o něm rodiče či škola nevěděli.

2) agresori nemají natolik rozvinutou empatii jako ostatní děti - což může být jeden z důvodů, proč s agresivním chováním nepřestávají. Nedokážou se vcítit do situace oběti, doopravdy nevnímají, jaké prožívání v ní svým jednáním vzbuzují.

3) agresori mívají emočně chudší vztahy v rodině, což se projevuje i tím, že rodiče se příliš nezajímají o ně samotné ani o jejich online aktivity. Nedostatek rodičovského zájmu a také kontroly spolu s faktem, že kyberagresori častěji používají internet, mívají větší sebedůvěru ve své počítačové schopnosti a sami sebe považují za počítačové experty, vysvětluje, proč se tito agresori uchylují právě ke kyberšikaně i proč jim jejich chování může na internetu dlouho procházet. (Černá, 2013, s. 65-66)

5.3 Oběti/agresori

Skupinu lidí, kteří se s šikanou a kyberšikanou setkávají v obou rolích, zde nazýváme oběti/agresori (bully-victim). Z výzkumů vyplývá, že překryv těchto dvou rolí je (především v kyberšikaně) poměrně velký. Příčinou tohoto překryvu může být to, že oběť tradiční šikany využije internet, aby agresorovi jeho chování oplatila. Také však může hledat úplně jinou oběť, na niž začne sama útočit za účelem zlepšení vlastního postavení. U této specifické skupiny najdeme charakteristiky obětí i agresorů zároveň. (Černá, 2013, s. 67)

5.4 Přihlížejíci

Další významnou skupinou aktérů šikany jsou tzv. přihlížejíci. Můžeme rozlišit několik možných „typů“ či rolí přihlížejších osob:

1. následovníci agresora, kteří ho v jeho jednání podporují (ať už aktivně nebo pasivně),
2. nezúčastnění pozorovatelé,
3. jedinci, kteří nesouhlasí s šikanou, jsou na straně oběti, ale aktivně do situace nezasahují,
4. jedinci, kteří nesouhlasí s šikanou a snaží se oběti aktivně pomoci.

Naprostá většina lidí šikanu odsuzuje a zároveň tvrdí, že v případě, že by se stali svědky šikany, snažili by se zasáhnout a pomoci oběti. Realita je ale ve většině případů jiná. Záleží vždy na okolnostech a dané situaci. I když se v lidech probudí solidarita a empatie s obětí, vždy hledí především na své vlastní bezpečí a pokud si nejsou jisti, že by vyvázli bez újmy na zdraví, snaží se raději takovéto situaci obloukem vyhnout nebo dělat, jako by nic neviděli - stávají se z nich tzv. pasivní přihlížejíci.

U jedinců, kteří se rozhodnou zakročit ve prospěch oběti, hraje důležitou roli věk a pohlaví. Zatímco chlapci jsou vychovávaní v tvrdším duchu, u dívek je naopak více posilována jemnost a empatie. Proto není divu, že chlapci se podle zjištěných informací více přiklánějí na stranu agresora, zatímco dívky se snaží buď bránit oběť, nebo se celé nepříjemné situaci vyhnout. Dalším zjištěným faktem je, že mladší děti jsou citlivější vůči násilí a s přibývajícím věkem se v kolektivech agrese stupňuje. Navíc bylo vyzorováno, že agresori jsou v kolektivech populárnější. Možná je to dáno tím, že lidé si agresory nechtějí poštvat proti sobě a dávají jim tak najevo někdy jen předstíranou podporu, možná je to dáno také tím, že agresivita ve společnosti roste, a to především se zvyšující se nespokojeností obyvatel se současným vývojem a stavem ve státě.

U přihlížejších, kteří se rozhodnou zakročit vůči agresorovi, převažují kladné vlastnosti, a to empatie, sebedůvěra a touha po spravedlnosti.

Rozdíly v pohlaví

V případě tradiční šikany ukazují výsledky výzkumů shodný trend - mezi agresory i oběťmi převažují z velké části chlapci. Platí to především pro přímou šikanu, kde dochází k otevřeným konfrontacím mezi agresorem a obětí.

Pokud šikanují dívky, používají častěji šikanu nepřímou, skrytou. Typické jsou různé pomluvy za zády oběti, její vyčleňování z kolektivu. V případech takové šikany pak převažují dívky i mezi oběťmi. (Černá, 2013, s. 68)

6 PŘÍČINY ŠIKANY A KYBERŠIKANY

Dnes si často klademe otázku: „Proč děti a dospívající vlastně kyberšikanují?“ U tradiční šikany se agresori brání tím, že oběť agresí vyvolala nebo si ji přímo zasloužila. Často je k tomu vede jen a pouze fyzický vzhled oběti. U kyberšikany jde spíše o odplatu a tento způsob agresorovi zajišťuje jistou dávku anonymity. Někdy se agresori brání tím, že se jednalo jen o hloupý žert, legraci. Anebo jako u tradiční šikany, že si to oběť prostě zasloužila.

U obou typů chování byly nejčastěji uváděny důvody pro agresí získání pozornosti druhých, cítit se lépe, prosadit se a zasednout si na někoho, kdo je jiný než ostatní. Agresori tradiční šikany spíše chtěli něco od oběti získat či chtěli rozesmát ostatní. Důvody pro kyberšikanu pak byly cítit se lépe a mít možnost být někdo jiný.

Shrňme-li si současné poznatky o možných příčinách vzniku šikany a kyberšikany, je patrné, že je u těchto jevů překryv v mnoha oblastech značný a kyberšikanu je třeba zkoumat, chápat a také řešit v kontextu šikany tradiční. (Černá, 2013, s. 31-32)

6.1 Motivace ke kyberšikaně

Hlavním motivem ke kyberšikaně může být anonymita - pocit, že člověka nikdo nevidí - že je neviditelný a tím pádem i nedosažitelný. A samozřejmě také on na druhé straně nikoho nevidí. Nevidí důsledky svého jednání, které mohou někoho ranit nebo mu ublížit. Chybí zde zpětná vazba. Dalším úskalím je pocit, že to tak dělají všichni a prochází jim to. Bohužel, na internetu se mnoho lidí chová úplně jinak než v reálném životě.

Důsledkem takového chování může být právě kyberšikana, proto by bylo dobré vyvarovat se některých chyb, jako:

- zveřejňování důvěrných osobních údajů,
- nadměrné užívání internetu,
- riskantní sexuální chování,
- násilné a agresivní hry aj.

7 NÁSLEDKY ŠIKANY A KYBERŠIKANY

Dlouhodobé působení šikany může mít nedozírné následky pro všechny účastníky. Může se jednat o poškození tělesného nebo duševního zdraví. Neúnosná situace může oběť dohnat až k pokusu o sebevraždu.

V souvislosti s šikanou se často hovoří o **posttraumatické stresové poruše**. Tvrdí, že důsledky opakované, dlouhodobé těžké šikany s kriminálními znaky jsou velice podobné důsledkům posttraumatické stresové poruchy. „Těžká kriminální šikana znamená pro oběti opakované, nekontrolované mučivé znovuprožívání události například při vnucujících se a nezvladatelných zrakových, sluchových nebo dotykových vzpomínkách. Také mučivé sny a náhlý pocit, že se hrůzný zážitek opakuje. Běžný je těžký duševní stres při styku s událostmi, které duševní poranění symbolizují. Oběti se soustavně vyhýbají podnětům, které jsou s traumatem spjaty. Bývají stíženy trvajícím pocitem otupělosti. Zoufale se snaží vzdorovat myšlenkám a pocitům spojenými s událostmi, které při šikanování probíhaly. Snaží se vyhnout všem činnostem nebo situacím, které na ně probouzí vzpomínku. Mají různé, někdy těžké poruchy dlouhodobé paměti. Objevuje se pocit naprostého odcizení od jiných lidí. Pocit okleštění a vymizení citového života, neschopnost cokoli cítit. Oběti mají pocit, že jsou bez budoucnosti. Přetrvávají příznaky nadměrné bdělosti, které před poraněním nebyly. Projevují se poruchami usínání a spánku, podrážděností, poruchami soustředění, úlekovými reakcemi na nečekaný podnět, různě těžkými vegetativními reakcemi (například pocením a bušením srdce) na podněty, které kriminální šikanování symbolizují nebo připomínají.“ (Bendl, 2003, s. 36)

Existuje řada studií, podle kterých se dítě, které je obětí násilí, stává v období dospívání a v dospělosti s vyšší pravděpodobností pachatelem násilí.

Dalším z řady následků šikany a kyberšikany je tzv. **Kumulovaný efekt** - jde o to, že kromě fyzické bolesti, pocitu ponížení a strachu dochází často navíc k tomu, že oběť šikany začne mít časem pocit, že s ní opravdu není něco v pořádku, že je divná, zvláštní. Začne se ve zvýšené míře zabývat sama sebou, až konečně dojde k závěru, že chyba je skutečně v ní, že je špatná, nehodná respektu ostatních. Převládne u ní pocit, že si takové zacházení koneckonců zaslouží.

Nebezpečným důsledkem do budoucna, a to jak v případě oběti, tak agresora a ostatních dětí (příhlížejících), je zejména možnost zafixování zkušenosti. Výzkumy ukazu-

jí, že se agresori z řad dětí stávají již v posledních ročnících základní školy členy pochybných part (Říčan, 1995) a v budoucnosti zločineckých gangů. Existuje zde velké riziko jejich budoucí kriminalizace.

Působení agresorů a jejich pomahačů má negativní vliv na přihlížející skupinu. Mnozí autoři v této souvislosti hovoří o morální infekci, která zasahuje danou skupinu, ve které k šikanování dochází. Tato nákaza se nezadržitelně šíří a v konečném stádiu zachvátí i nešikanované a nešikanující spolužáky, kteří násilné chování vůči oběti začnou schvalovat (i vnitřně), ba dokonce pobízet k trýznění oběti, takže se nakonec stávají aktivními spoluúčastníky šikanování. (Bendl, 2003, s. 36-39)

I přesto, že šikana a kyberšikana mají mnoho společného, dopady obou těchto negativních jevů vykazují značné rozdíly. Jedním z rozdílů u kyberšikany je **velikost skupiny přihlížejících** - pouhým vložením vtipného komentáře se mohou přihlížející velmi jednoduše přidat na stranu agresora a ještě ho v jeho jednání utvrdit. Na rozdíl od tradiční šikany je v kyberprostoru dost **těžké vypátrat agresora**, zvláště používá-li ke komunikaci přezdívky, nebo pokud „útočí“ pod smyšleným jménem. Dalším rozdílem je **dosazitelnost oběti** - kvůli velkému rozvoji informačních a komunikačních technologií může ke kyberšikaně docházet kdykoli a kdekoli.

Dopady kyberšikany se týkají všech zúčastněných - a to jak obětí, tak agresorů, přihlížejících i širšího sociálního okolí. Jedná se jak o dopady na rovině individuální, tak o dopady na rovině kolektivní.

U dopadů také záleží na formě kyberšikany neboli na způsobu, jakým se odehrává. Mezi nejzávažnější způsoby patří zveřejnění fotografie nebo videoklipu a telefonní hovory. Ty jsou ale zároveň nejméně časté. Mezi nejméně závažné a zároveň nejčastější pak patří zprávy v chatových místnostech a prostřednictvím instant messengerů. Tato vnímaná závažnost se ovšem může měnit v závislosti na konkrétním kontextu a situaci. (Černá, 2013, s. 85)

7.1 Dopady na aktéry kyberšikany

V knize *Kyberšikana - průvodce novým fenoménem* od Aleny Černé (2013, s. 86 - 99) jsou popsány dopady kyberšikany jak u obětí, tak u agresorů i přihlížejících a následně jsou tyto dopady rozepsány i v rámci rodiny a školy.

7.1.1 Dopady kyberšikany u obětí

Výzkumy online obtěžování ukazují, že v zásadě existují dvě skupiny obětí, které se liší svými reakcemi na online obtěžování, a u nichž se liší tudíž i dopady.

První skupinou jsou lidé, kteří sice zažili online obtěžování, ale nijak zvláště se kvůli tomu netrápí. U těchto lidí se nevyskytují výrazné negativní emoce a tudíž ani závažnější dopady.

Druhou skupinu tvoří poněkud citlivější jedinci, které agresivní útoky trápí, potýkají se s řadou negativních emocí - jako jsou například strach, vztek, smutek nebo bezmoc. To vše u obětí kyberšikany vyvolává dopady na fyzickém i psychickém zdraví a samozřejmě jsou viditelné i změny v chování člověka.

Vzhledem k charakteru kyberšikany je bezmoc u obětí velmi častá. Utéct od kyberšikany je velmi obtížné kvůli tomu, že nové technologie jsou v podstatě všudypřítomné a kyberšikana může probíhat i pokud je oběť offline.

Fyzické dopady

Kyberšikana představuje výrazně stresující událost, která může mít dopady na fyzický stav jedince. Mluví se o tzv. psychosomatických potížích, mezi něž patří problémy se spánkem, bolesti hlavy, bolesti břicha, nechutenství a nevolnosti. I kvůli těmto problémům pak u obětí dochází ke zhoršení koncentrace, což se mimo jiné odráží v horších školních výsledcích.

Emoční dopady

Oběť kyberšikany může zažívat různé negativní emoce: strach, bezmoc, zlost, smutek, které se postupujícím časem často dále zhoršují. Tyto počáteční krátkodobější emoce

se mohou rozvinout až do trvalejších pocitů úzkosti, osamělosti a deprese. U obětí se dále vyskytují výkyvy nálad. Zažívají jak utlumující emoce, tak i výbuchy zlosti způsobené frustrací z celé události. Častou reakcí je také strach, především pak obava o vlastní bezpečí.

Dopady na chování

Emoční nevyrovnanost vede u obětí k častějším hádkám s lidmi z blízkého okolí. Frustrace a zlost u některých vede k agresivitě, napadání slovnímu i fyzickému a ničení věcí. Důsledkem snahy vyrovnat se s nepříjemnou situací může být i častější zneužívání návykových látek. Zažívaná úzkost a somatické potíže mají za následek více absencí, a tudíž i zhoršení známek ve škole.

Zkušenost s kyberšikanou může narušovat zdravé sebehodnocení člověka, jeho vztahy s kamarády a vrstevníky a navíc může být překážkou v navazování nových vztahů.

7.1.2 Dopady kyberšikany u agresorů

I když se to může zdát překvapivé, obdobné dopady jako u obětí bychom mohli najít také u samotných agresorů. I u nich se vyskytují problémy ve vrstevnických vztazích, psychosomatické potíže, nepozornost, zvýšená absence ve škole a z toho pramenící zhoršený prospěch.

Oproti obětem najdeme u agresorů zvýšenou míru delikventního chování, jako je zneužívání návykových látek či poškozování cizího majetku.

7.1.3 Dopady kyberšikany u přihlízejících

Zkušenost s kyberšikanou se podepisuje také na těch, kteří jí přihlížejí. Důsledky jsou podobné jako u obětí a agresorů. Doposud ale nevíme, zda jsou tyto reakce stejně časté a silné u kyberšikany jako u tradiční šikany. Je možné, že vzhledem k obecnému postoji, který přikládá chování na internetu menší váhu než chování v offline prostředí, nebudou tyto důsledky pro přihlízející natolik závažné.

Přestože přihlízející stojí většinou na straně oběti, bojí se do situace jakkoli zasahovat a to ze strachu, že by se agrese útočníka obrátila proti nim. V případě, že je šikana okolím pojmána jako něco, co je do jisté míry běžné, agresor není nikým a ničím zastaven, může se jednoduše šířit dál jako infekce. Nehledě na to, že někteří jedinci začnou imitovat chování agresora za účelem zlepšení vlastního postavení v kolektivu. V případě kyberšikany může dojít k daleko rychlejšímu rozšíření.

Dalším důsledkem je omezení používání komunikace prostřednictvím internetu a to především z obavy, že by se člověk mohl stát obětí kyberšikany.

7.1.4 Dopady v rámci rodiny

Jakmile se rodiče dozví, že jejich dítě má zkušenost s kyberšikanou, ať už v roli útočníka nebo oběti, je to pro ně velká rána. Najednou se cítí bezradně, jelikož často neznají prostředky, které by mohli využít při obraně svého dítěte - například nahlásit celou věc administrátorovi, nechat zrušit určitou stránku nebo zablokovat telefonní číslo agresora.

Často se děti svým rodičům ani nezmíní o svých problémech a to z obavy, že by jim rodiče omezili přístup k internetu. Bohužel v dnešní pokrokové době se žádný člověk bez počítače a internetového připojení neobejde.

7.1.5 Dopady v rámci školy

Pokud se kyberšikana odehrává ve skupině fungující v rámci školního prostředí, jsou důsledky v mnohém obdobné jako u tradiční šikany. Bohužel se ale může stát, že se škola od celého problému distancuje, neboť kyberšikana se většinou neodehrává na její půdě, a to i přesto, že kyberšikana z větší části navazuje na školní šikanu. Je velkou otázkou, nakolik mají mít učitelé přístup např. k informacím, které jsou žáky publikovány na sociálních sítích, či zda může škola kontrolovat e-maily odeslané ze školních počítačů. Pokud však školy ani učitelé na tuto šikanu nijak nereagují, hrozí podobné negativní důsledky jako v případě tradiční šikany. Opět dochází k „normalizaci“ kyberšikany a hrozí její další šíření.

Podobně jako rodiče, může i škola na kyberšikanu reagovat omezením užívání technologií u žáků. Protože však ke kyberšikaně dochází většinou mimo školu, není toto řešení samo o sobě příliš efektivní. Navíc dochází k podobným znevýhodněním, jaká již byla popsána výše. Negativním dopadem podobných restrikcí pak je také to, že se žáci v budoucnu mohou bát incident nahlásit, pokud by se stal na půdě školy, protože jeho nahlášení by mohlo vést jen k dalším omezením.

8 PREVENCE KYBERŠIKANY

Aby se zabránilo internetové kriminalitě, je důležité učit děti zásadám bezpečného internetu hned při jejich prvním usednutí k počítači. Mezi takové zásady bezpečného používání internetu patří:

- Nesdělovat adresu svého bydliště, své telefonní číslo a další osobní informace nikomu, s kým se seznámily prostřednictvím internetu a nevědí o něm nic jiného než to, co jim na internetu sám řekl. Stejná pravidla platí při vytváření profilů na různých sociálních serverech.
- Informace, které poskytnou online např. na chatu, se stanou dostupnými pro mnoho lidí, kteří je poté mohou dále šířit a zneužívat.
- Pokud se neporadí s rodiči nebo s osobami, které se o ně starají, neměly by nikomu po internetu posílat své fotografie či videonahrávky.
- Neměly by nikomu, ani svému nejlepšímu příteli, prozrazovat heslo nebo přihlašovací jméno své internetové stránky nebo počítače.
- Ten, kdo je na druhé straně při online komunikaci či psaní SMS, nemusí být tím, za koho se vydává. V online prostředí je velmi jednoduché měnit svou identitu.
- Neměly by si bez vědomí rodičů nebo osob, které se o ně starají, domlouvat osobní schůzky s někým, koho znají jen prostřednictvím internetu, a pokud na takovou schůzku půjdou, měly by se scházet na veřejných místech a nechodit na schůzky samy.
- Neměly by pokračovat v komunikaci na internetu, když se jim bude zdát, že se tam probírají věci, které je přivádějí do rozpaků nebo děsí. Měly by také vědět, že to není jejich vina, pokud k něčemu takovému na internetu dojde, a že by měly o takovém či o všech takových nepříjemných zážitcích říct rodičům nebo někomu z dospělých, komu důvěřují.
- Neměly by odpovídat na zlé, urážlivé, nevkusné nebo hrubé e-maily či jiné zprávy a vždy by o takových zážitcích měly říci rodičům nebo někomu z dospělých, komu důvěřují.
- Neměly by otevírat soubory přiložené k e-mailům, samotné e-maily či chatové zprávy, pokud přijdou od lidí nebo z míst, která neznají. Tyto zprávy mohou obsahovat viry nebo jiné programy, které by mohly zničit důležité informace a poškodit software počítače.

- Neměly by reagovat na výzvy zpětného volání, které dostanou prostřednictvím SMS nebo e-mailem a které je informují o výhře.
- Neuvážené využívání služeb, které poskytují např. mobily (stahování her, surfování na internetu či volání na prémiová čísla) je může stát hodně peněz, a proto by měly přemýšlet nad jejich používáním. (Hulanová, 2012, s. 108-109)

Pokud již dojde ke kyberšikaně, je důležité, aby se člověk neschoval „do ulity“, ale vyhledal odbornou pomoc nebo se někomu se svým problémem svěřil. Mnohé výzkumy uvádějí, že v případě problému s kyberšikanou hledají děti oporu u dospělých, konkrétně u svých rodičů. Bohužel některé děti se bojí, že by jim rodiče omezili přístup k internetu, počítači nebo mobilnímu telefonu, a proto s tímto problémem bojují sami. Většinou však neúspěšně. V případě potřeby odborné psychologické péče mohou děti i dospělí využít pomoci psychologa.

Velmi často se stává, že oběti kyberšikany veškeré nelichotivé e-maily od agresora smažou a tím prodlouží nebo dokonce znemožní vyšetření celého incidentu. Tady platí rada: „Uchovat veškeré důkazy pro případné řešení situace!“

Další možností je využití dostupných technických řešení (např. blokovat přístup agresora, nahlásit ho administrátorovi, nahlásit zraňující obsah, změnit zabezpečení svého účtu na daných stránkách apod.). Zároveň by si měli uživatelé uvědomit, že internet je specifické prostředí, ve kterém se lidé někdy chovají jinak než v reálném světě.

Pro pedagogy mám také několik cenných rad. Tou nejdůležitější radou je nepodceňovat problém se šikanou nebo kyberšikanou, ale hned reagovat a vše řešit. Pokud si učitel získá důvěru oběti, má také možnost dozvědět se více o celém případě. Tím snáze pak může kyberšikanu zmapovat, zjistit, kdo je agresorem, jakým způsobem k viktimizaci dochází - zda se jedná o pomluvy, výhrůžky, vyloučení aj. Žáci by samozřejmě měli být poučeni o nebezpečí skrývajícím se na internetu a v případě opakovaných incidentů by měla škola postupovat jako u tradiční šikany, to znamená využít intervenční programy a spolupracovat se školními psychology.

Existuje také spousta institucí vládního či soukromého charakteru. Může jít o instituce poskytující internetové a mobilní služby, jejichž prostřednictvím lze bránit vzniku či pokračování kyberšikany, dále instituce zabývající se problematikou bezpečného používání internetu u dětí nebo také instituce, které mohou pomoci v začlenění výuky správného chování na internetu do školních osnov. (Černá, 2013, s. 137)

8.1 Strategie zvládnání kyberšikany

Strategie zvládnání (někdy se také označují jako copingové strategie - z anglického *to cope*, vyrovnat se, zvládnout) jsou strategie, které jedinec využívá pro vyrovnávání se se situacemi, které vnímá jako zátěžové či překračující jeho možnosti. Strategie vyrovnávání se se stresem jsou velice subjektivní a záleží na osobnostních charakteristikách jednotlivce. A samozřejmě na tom, co zrovna ta která situace člověku umožní.

U modelu vytvořeného Rothem a Cohenem člověk (v našem případě tedy oběť kyberšikany) volí jednotlivé strategie, které lze zařadit buď jako zaměřené na řešení problému (nahlášení závadného obsahu a podobně), nebo na to, nějakým způsobem se mu vyhnout (opuštění webových stránek). Jde tedy o podobný koncept. U obou těchto teorií je podstatné to, že člověk nejprve zváží, zda je situace hrozbou a zda má či nemá k jejímu řešení potřebné zdroje - jinak řečeno, zda je vůbec schopen ji nějak řešit, ať už s ohledem na své vlastní dovednosti a možnosti, nebo s přihlédnutím k tomu, v jaké konkrétní situaci se nachází. (Černá, 2013, s. 106)

Na základě současných poznatků můžeme jednotlivé konkrétní strategie zvládnání kyberšikany shrnout do následujících skupin: vyhýbání se a ignorace, disociace (oddělení světa online a offline), přerámování (nebo také kognitivní přerámování), odplata, přímá konfrontace s agresorem, vyhledání sociální opory.

Nejčastěji oběti kyberšikany dle výsledků výzkumů volí strategii přerámování - řeknou si, že agresor je ubohý a hloupý, tedy nestojí za trápení. Velmi často se také snaží zbavit nepříjemných myšlenek zaměřením pozornosti na něco jiného, dále je časté svěření se někomu dalšímu a technicky zaměřené strategie (hlavně smazání agresora ze seznamu kontaktů a blokování/filtrování). (Černá, 2013, s. 121)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

9 VÝZKUMNÁ ČÁST

Praktická část navazuje na problematiku blíže vysvětlenou v teoretické části. Jelikož dnes děti a dospívající využívají informační a komunikační média, především tedy počítače a mobilní telefony, dennodenně, je riziko rozšíření kyberšikany samozřejmě větší. Z toho důvodu byl také výzkum zaměřen na žáky 2. stupně základních škol.

9.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit rozšířenost kyberšikany u žáků 2. stupně základních škol se zaměřením na sociální sítě.

Dílčí cíle

1. Zjistit, jaké sociální sítě žáci nejvíce využívají.
2. Zjistit, jaké informace ze svého soukromí žáci zveřejňují na svých profilech.
3. Zjistit, kolik žáků se již setkala s kyberšikanou.

Hypotézy

H1: U dětí, které již mají vytvořený profil na některé sociální síti, převažuje sociální síť Facebook.

H2: Děti, které se setkaly prostřednictvím internetu s nějakým nevhodným chováním ze strany druhých lidí, se s tímto problémem svěřily nejčastěji svým rodičům.

9.2 Metoda výzkumu

Pro svůj výzkum jsem si zvolil kvantitativní metodu dotazníkového šetření, kdy respondenti odpovídají na uvedené otázky. Tímto výzkumem bude zachována anonymita zkoumaných respondentů.

Cílem dotazníku je zjistit, jaké osobní údaje o sobě na internetu žáci 2. stupně ZŠ nejčastěji uvádějí, zda mají povědomí o tom, jaká nebezpečí s sebou přináší komunikace prostřednictvím sociálních sítí, případně, zda se již setkali s nějakou formou kyberšikany, ať už osobně nebo u svých kamarádů.

Specifikace výzkumného nástroje

Dotazníková metoda

Dotazník se skládá ze dvou částí. První část tvoří představení autora dotazníku, vysvětlení, k čemu je dotazník použit a poděkování žákům za jejich spolupráci. Pod úvodní částí je v rámečku uvedena definice kyberšikany. Slouží k lepšímu pochopení a stručnému vysvětlení zkoumaného jevu.

Druhou část dotazníku tvoří 18 položek zaměřených na výzkum kyberšikany. Jedná se o otázky uzavřené a to jak dichotomické, kdy respondenti vybírají ze dvou možností, tak polytomické s možností více odpovědí. V dotazníku jsou využity i otázky polouzavřené, kdy respondenti mohou dopsat svá vlastní sdělení. První dvě otázky zjišťují pohlaví žáků a třídu, kterou navštěvují. Zbylé otázky se zaměřují na zjištění zkušeností žáků s internetem a sociálními sítěmi, co všechno žáci na profilech sociálních sítí o sobě uvádějí a zda se již někdy setkali s kyberšikanou. Dotazník je uveden v příloze. Výhodou dotazníkové metody je rychlé vyhodnocení a zpracování dat od většího počtu respondentů.

9.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek představují žáci druhého stupně dvou základních škol v okrese Zlín, konkrétně žáci ZŠ Újezd a ZŠ Slavičín. K výzkumu jsem vybral dvě základní školy a to z důvodu malého počtu žáků na druhém stupni každé z uvedených škol. Jak už bylo řečeno, jedná se o žáky druhého stupně, tedy žáky 6., 7., 8. a 9. ročníku. Věkové rozmezí dotazovaných je 12 - 15 let. Výběr škol byl náhodný, ale výběr respondentů naopak účelový. Právě děti ve věku 12 až 15 let využívají internet a sociální sítě dennodenně a tím u nich také roste pravděpodobnost, že by se mohli stát obětí kyberšikany.

9.4 Průběh výzkumu

Výzkum byl proveden na dvou základních školách ve Zlínském kraji (ZŠ Újezd a ZŠ Slavičín), se zaměřením na žáky 2. stupně. Po domluvě s řediteli škol a učiteli byly žákům rozdány dotazníky s možností výběru odpovědí, u některých položek byla možnost polouzavřené odpovědi. Dotazníky byly rozdány každé třídě zvlášť a dětem byl poskytnut dostatek času k přečtení a vypracování. Následně jsem dotazníky vyhodnotil a získané výsledky zpracoval, a to jak v tabulkách, tak v grafické podobě. Výzkumu se zúčastnilo celkem 164 žáků.

Ředitelé těchto škol měli zájem o dotazníkové šetření tohoto druhu. Co se týká výsledků výzkumu, jsou zde zahrnuty údaje z obou škol dohromady, ale ředitelům základních škol byly poskytnuty pouze informace a výsledky týkající se jejich školy. O to bylo samotné vyhodnocování poněkud náročnější.

10 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Získané dotazníky jsem nejdříve vyhodnocoval pro každou školu zvlášť, jelikož jsem ředitelům, kteří mi umožnili provést na jejich škole dotazníkové šetření, přislíbil vyhodnocené údaje.

Dotazníky byly vyplněny správně. Jen pár žáků si asi špatně přečetlo otázku nebo se zkrátka neřídili pokyny a odpovídali i na otázky, které měli přejít. Samotný výzkum to však nijak neovlivnilo a tyto otázky jsem do výzkumu nezahrnul.

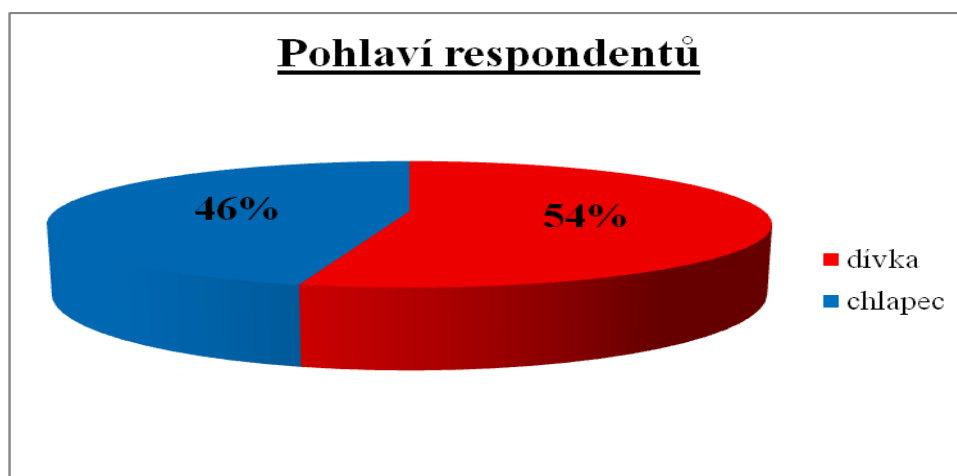
Výsledky jsem nejdříve zpracovával ručně metodou čárkování a posléze jsem zjištěné informace převedl do elektronické podoby. K vyhodnocení výzkumu jsem využil tabulky a grafy prostřednictvím programu MS Excel a MS Word z programu MS Office 2007. Každá otázka z dotazníku byla vyhodnocena zvlášť a doplněna komentářem.

10.1 Analýza výsledků výzkumu

Položka číslo 1. - Pohlaví respondentů

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
dívka	88	54%
chlapec	76	46%
celkem	164	100%

Tabulka 1: Pohlaví respondentů

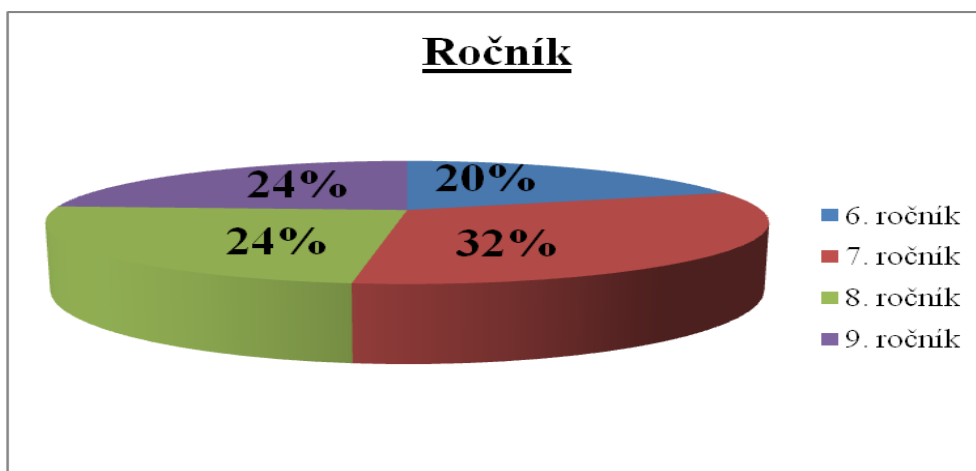
Graf 1: Pohlaví respondentů

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 164 žáků 2. stupně základních škol. Z toho 88 dívek (54%) a 76 chlapců (46%).

Položka číslo 2. - **Který ročník navštěvuješ?**

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
6. ročník	32	20%
7. ročník	53	32%
8. ročník	40	24%
9. ročník	39	24%
celkem	164	100%

Tabulka 2: Ročník

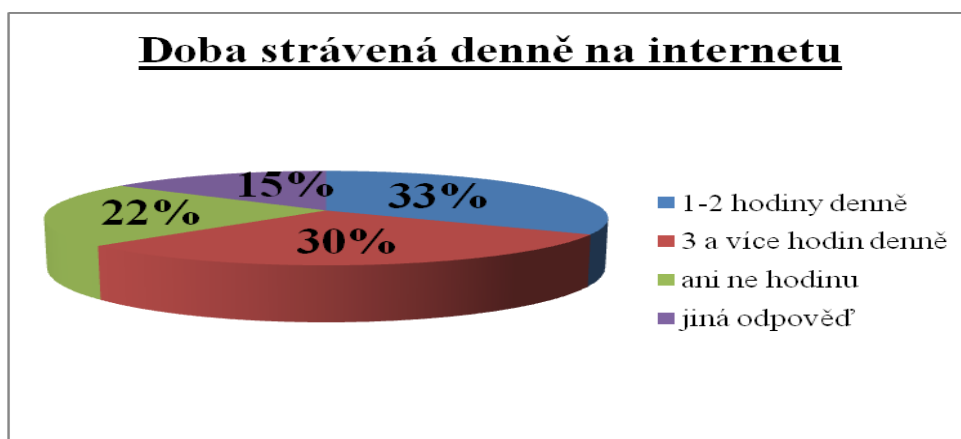
Graf 2: Ročník

Zde jsou uvedeny četnosti respondentů dle ročníků na 2. stupni základních škol. Procentuální zastoupení jednotlivých ročníků je celkem vyrovnané. 32 žáků uvedlo, že navštěvují 6. ročník (20%), 53 žáků chodí do 7. ročníku (32%), 40 z nich uvedlo, že jsou žáky 8. ročníku (24%) a 39 chodí do 9. ročníku (24%).

Položka číslo 3. - Kolik hodin denně trávíš na internetu?

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
ani ne hodinu	36	22%
1-2 hodiny denně	54	33%
3 a více hodin denně	50	30%
jiná odpověď	24	15%
celkem	164	100%

Tabulka 3: Doba strávená denně na internetu

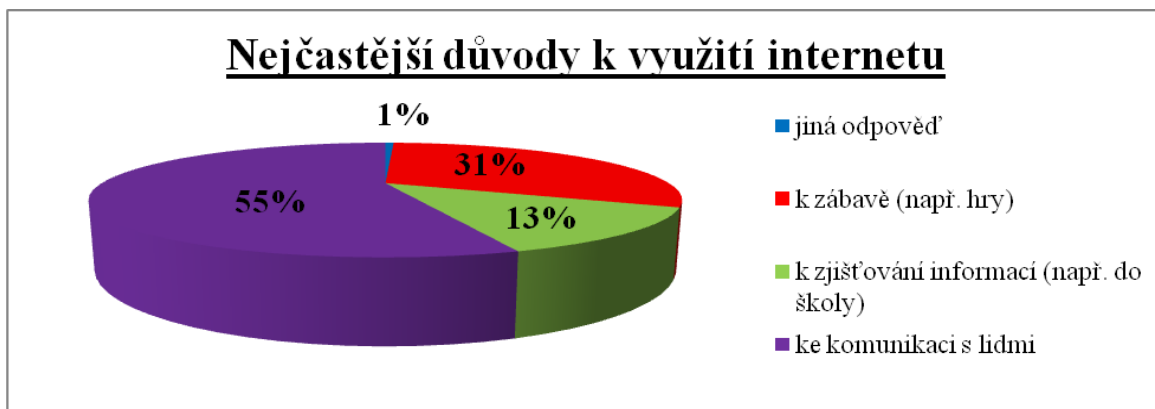
Graf 3: Doba strávená denně na internetu

Podle výše uvedené tabulky i grafického znázornění lze konstatovat, že dnešní děti tráví denně na internetu průměrně 2,5 hodiny denně. Většina respondentů, kteří si vybrali z nabízených odpovědí možnost „jiná odpověď“, uváděli, že na internetu tráví více než tři hodiny denně. Což především pro rodiče těchto dětí může být dosti znepokojivá zpráva.

Položka číslo 4. - Z jakého důvodu internet nejčastěji využíváš?

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
k zjišťování informací (např. do školy)	21	13%
ke komunikaci s lidmi	91	55%
k zábavě (např. hry)	51	31%
jiná odpověď	1	1%
celkem	164	100%

Tabulka 4: Nejčastější důvody k využití internetu

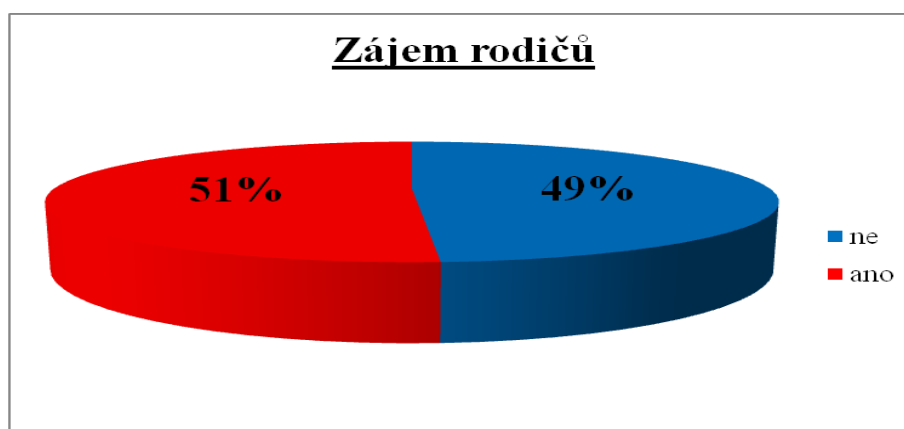
Graf 4: Nejčastější důvody k využití internetu

Zde mohli respondenti vybrat jen jednu z nabízených možností, a to tu, která u nich převládá. Nadpoloviční většina, tedy 55%, využívá internet nejčastěji ke komunikaci s jinými lidmi. 31% si vybralo jako nejčastější důvod využití tohoto média k zábavě, pouhých 13% prostřednictvím internetu vyhledává nejčastěji informace a zbylé 1% uvedlo jinou možnost.

Položka číslo 5. - Zajímají se rodiče o to, co na internetu děláš?

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
ano	84	51%
ne	80	49%
celkem	164	100%

Tabulka 5: Zájem rodičů

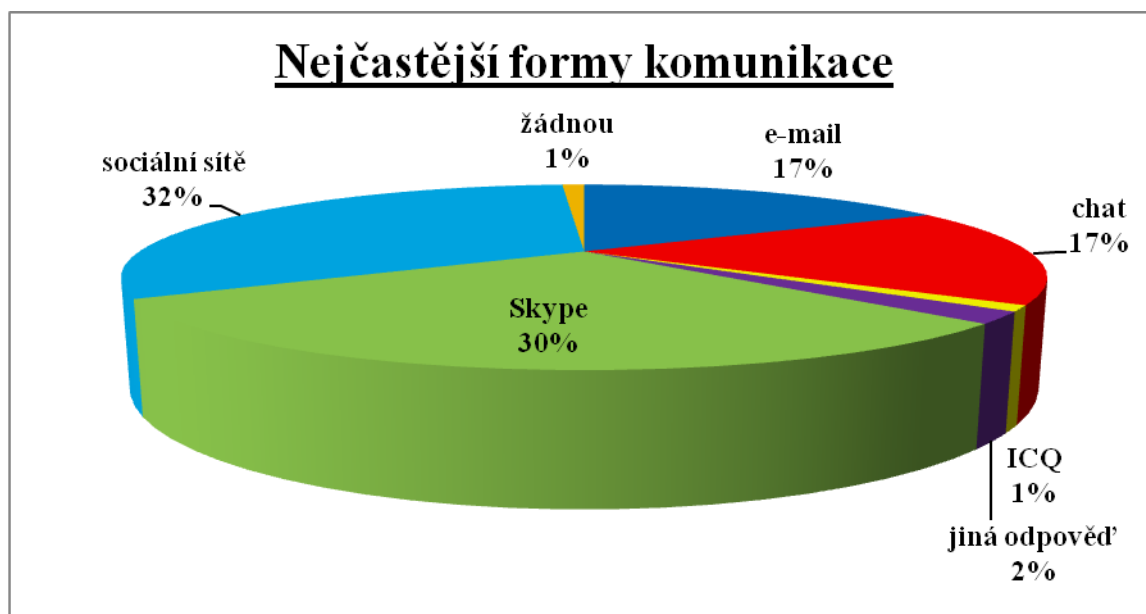
Graf 5: Zájem rodičů

Jak můžeme vypočítat z výše uvedených výsledků, zájem rodičů o to, co jejich ratolest dělá na internetu, není až tak velký. U 51% respondentů převládala kladná odpověď, u 49% záporná. Bylo by tedy na snadě poučit rodiče, že jejich dohled nad činností dítěte na internetu je zvláště v dnešní době velmi důležitý. Jsou to právě rodiče, kteří by se měli podílet nejvyšší měrou na výchově dítěte a samozřejmě se o něj zajímat a mít přehled o tom, co jejich dítě během dne dělá.

Položka číslo 6. - **Jaké formy komunikace na internetu nejčastěji využíváš?**

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
sociální sítě	111	32%
Skype	103	30%
ICQ	2	1%
e-mail	58	17%
chat	61	17%
jiná odpověď	9	2%
žádnou	2	1%
celkem	346	100%

Tabulka 6: Nejčastější formy komunikace

Graf 6: Nejčastější formy komunikace

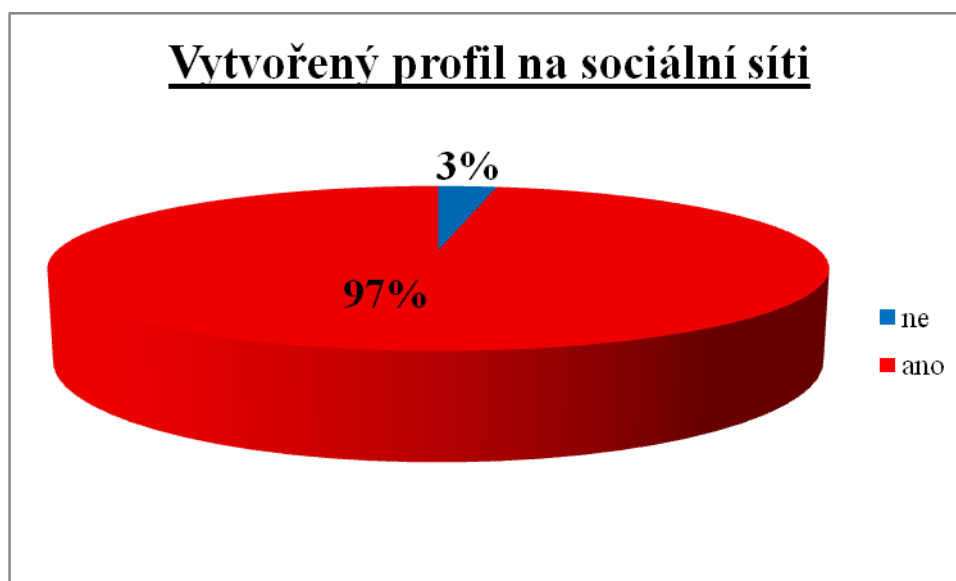
Myslím, že nikoho až tak nepřekvapí, že první příčku v žebříčku nejčastější formy komunikace na internetu obsadily sociální sítě (32%), hned v závěsu za nimi se umístil Skype (30%) a se shodnými 17% pak chat a e-mail. Jinou odpověď si zvolilo 9 respondentů, což činí 2% a 1% uvedlo jako nejčastější formu komunikace ICQ a stejně tak 1% respondentů nekomunikuje prostřednictvím internetu vůbec.

U této položky mohli respondenti vybrat více odpovědí a možná také z toho důvodu není procentuální rozdíl mezi sociálními sítěmi a Skypem tak znatelný.

Položka číslo 7. - Máš vytvořený profil na nějaké sociální síti?

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
ano	159	97%
ne	5	3%
celkem	164	100%

Tabulka 7: Vytvořený profil na sociální síti

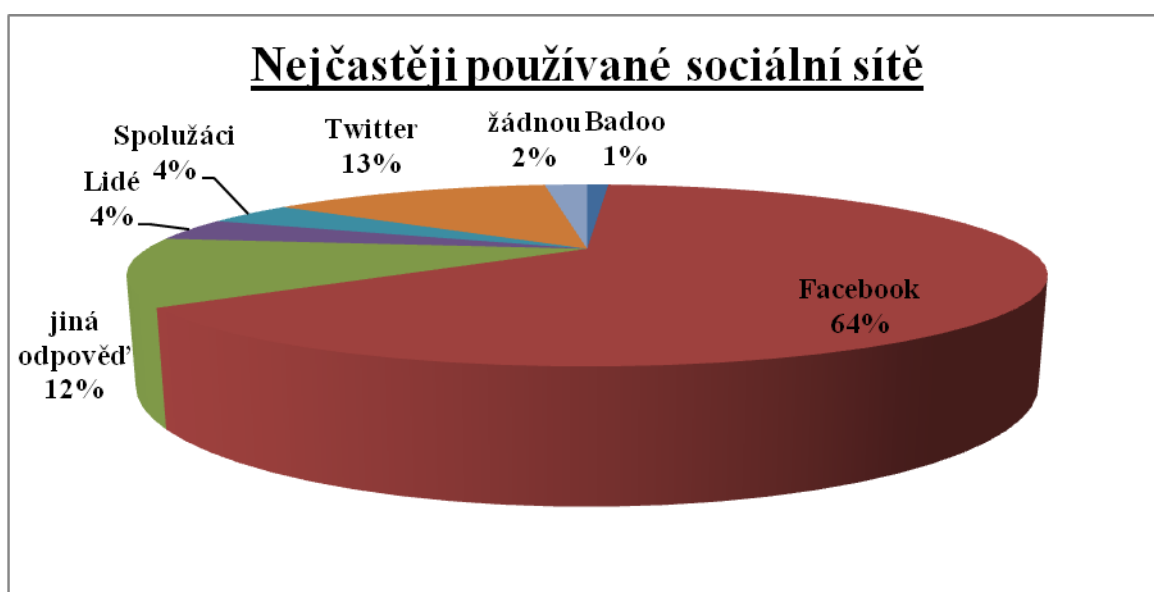
Graf 7: Vytvořený profil na sociální síti

V případě této položky měli respondenti zase jen jednu možnost výběru a z celkových 164 dotazovaných má 97% vytvořený profil na sociální síti a pouhé 3% nikoli.

Položka číslo 8. - Jaké sociální sítě používáš?

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
Spolužáci	10	4%
Facebook	152	64%
Twitter	31	13%
Badoo	2	1%
Lidé	10	4%
jiná odpověď	28	12%
žádnou	5	2%
celkem	238	100%

Tabulka 8: Nejčastěji používané sociální sítě

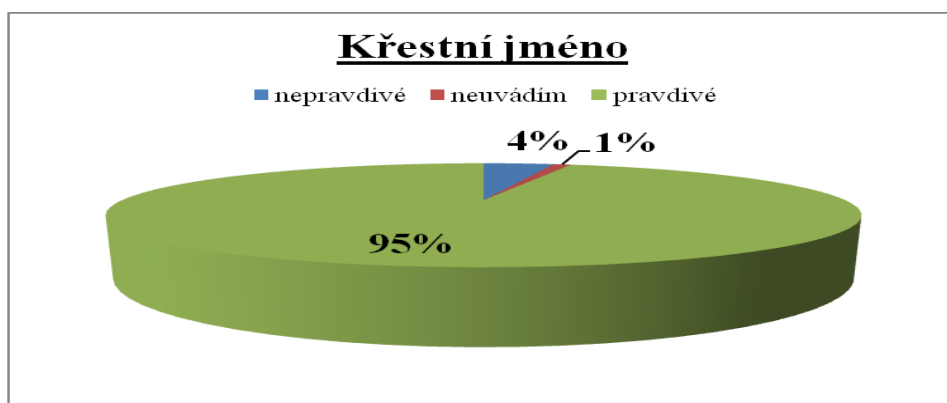
Graf 8: Nejčastěji používané sociální sítě

U položky číslo 8 si zase mohli respondenti zvolit více odpovědí z nabízených možností. S naprostou většinou, a to 64%, převálcovává Facebook ostatní sociální sítě z hlediska oblíbenosti. Tento výsledek pouze potvrzuje statistiky odborníků, kteří hlásají, že Facebook se stává fenoménem 21. století.

Položka číslo 9. - Při vyplňování profilu na sociálních sítích o sobě uvádíš:

Křestní jméno	Relativní četnost	Absolutní četnost %
pravdivé	151	95%
nepravdivé	7	4%
neuvádím	1	1%
celkem	159	100%

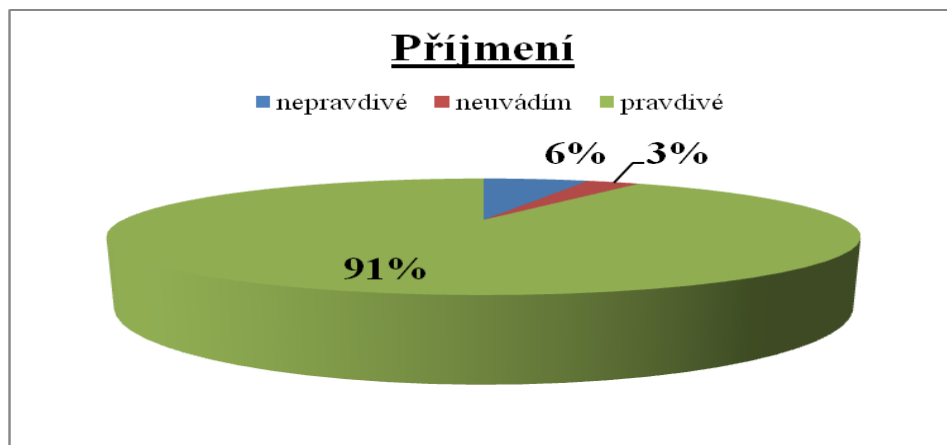
Tabulka 9: Křestní jméno

Graf 9: Křestní jméno

Příjmení	Relativní četnost	Absolutní četnost %
pravdivé	144	91%
nepravdivé	10	6%
neuvádím	5	3%
celkem	159	100%

Tabulka 10: Příjmení

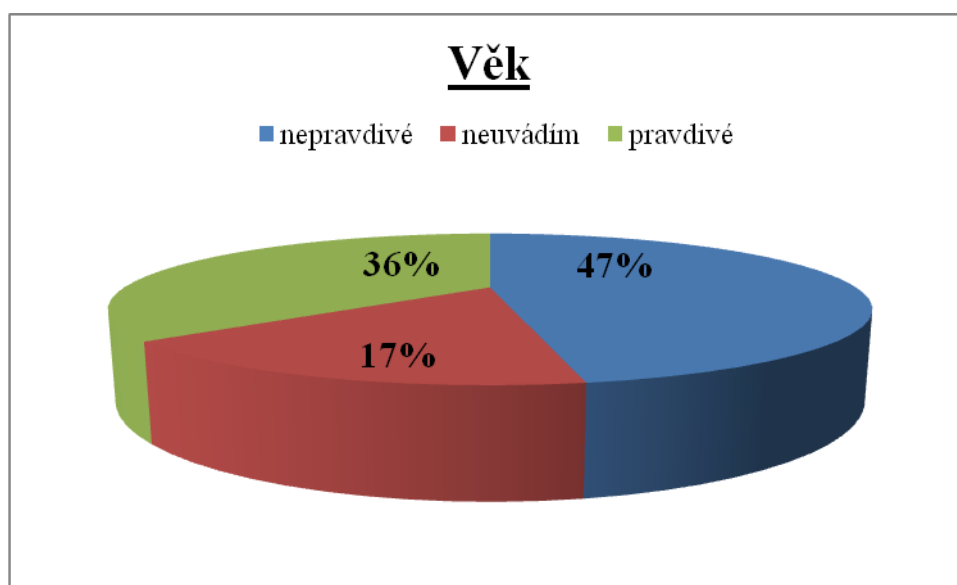

Graf 10: Příjmení

Z těchto dvou grafických znázornění můžeme vyčíst, že žáci, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, uvádí z 95% po pravdě své křestní jméno a z 91% i příjmení. Avšak najdou se i tací, kteří na sociálních sítích uvádějí smyšlená jména. Ze 4% se jedná o nepravdivá křestní jména a ze 6% nepravdivá příjmení. Zbylé 1% neuvádí vůbec své křestní jméno a 3% neuvádí své příjmení.

Věk	Relativní četnost	Absolutní četnost %
pravdivé	57	36%
nepravdivé	75	47%
neuvádím	27	17%
celkem	159	100%

Tabulka 11: Věk

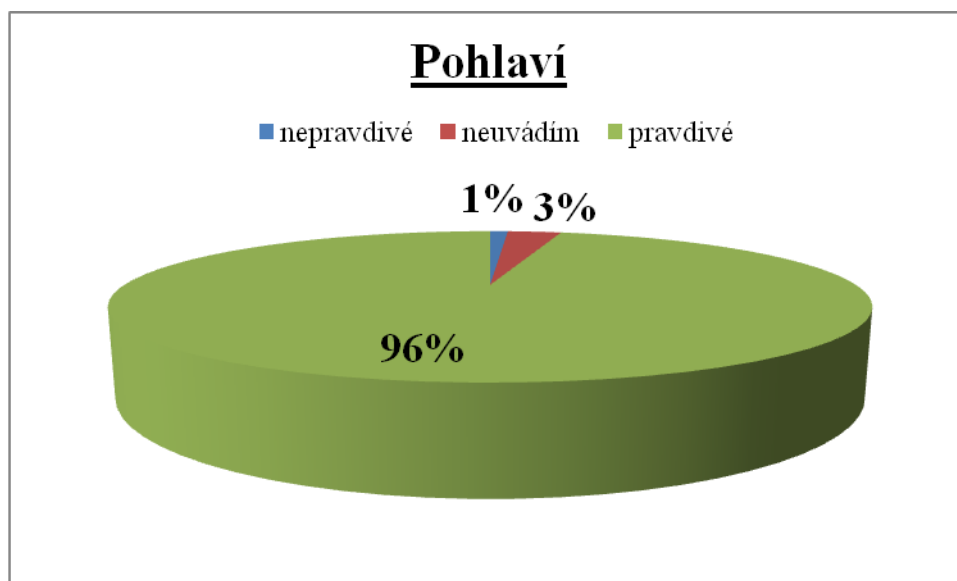

Graf 11: Věk

Registrace na většině sociálních sítí je podmíněna věkem, a vytvořit profil si zde tak mohou pouze jedinci starší 13 let. Jak již bylo zmíněno výše, dotazníky vyplňovali žáci 2. stupně základních škol, tedy žáci 6. - 9. ročníku. Věková hranice se u nich pohybuje od 12 do 15 let. I to je pravděpodobně důvodem, proč 47% dotazovaných uvádí na sociálních sítích jiný věkový údaj. Pravdivě tyto informace poskytuje 36% dotazovaných žáků a 17% je neuvádí vůbec.

Pohlaví	Relativní četnost	Absolutní četnost %
pravdivé	153	96%
nepravdivé	1	1%
neuvádím	5	3%
celkem	159	100%

Tabulka 12: Pohlaví

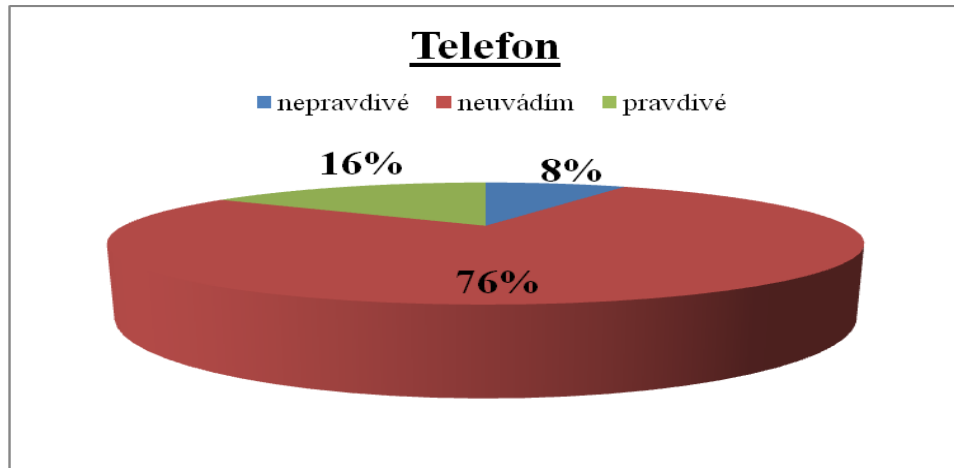

Graf 12: Pohlaví

Z celkových 159 dotazovaných uvádí pravdivě své pohlaví 153 dětí, což ve výsledku tvoří 96%. Pět jedinců (3%) tyto informace neposkytuje vůbec a 1 se vydává za jedince opačného pohlaví.

Telefon	Relativní četnost	Absolutní četnost %
pravdivé	26	16%
nepravdivé	13	8%
neuvádím	120	76%
celkem	159	100%

Tabulka 13: Telefon

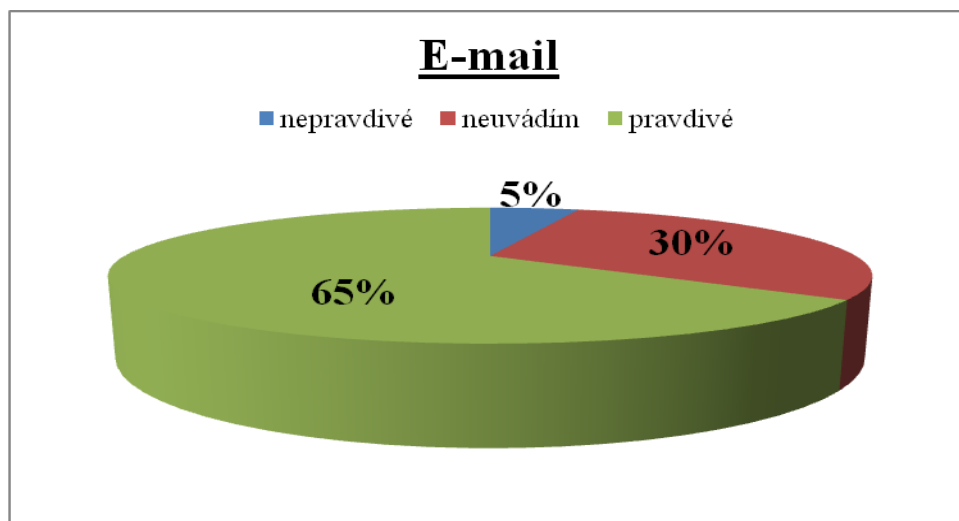

Graf 13: Telefon

Poskytování telefonního čísla na sociálních sítích je podle mého názoru dosti riskantní a většina, tedy 76%, tyto osobní informace nezveřejňuje vůbec. Ale 16% dotazovaných tak činí a 8% ve svém profilu vyplňuje smyšlené telefonní číslo.

E-mail	Relativní četnost	Absolutní četnost %
pravdivé	103	65%
nepravdivé	8	5%
neuvádím	48	30%
celkem	159	100%

Tabulka 14: E-mail

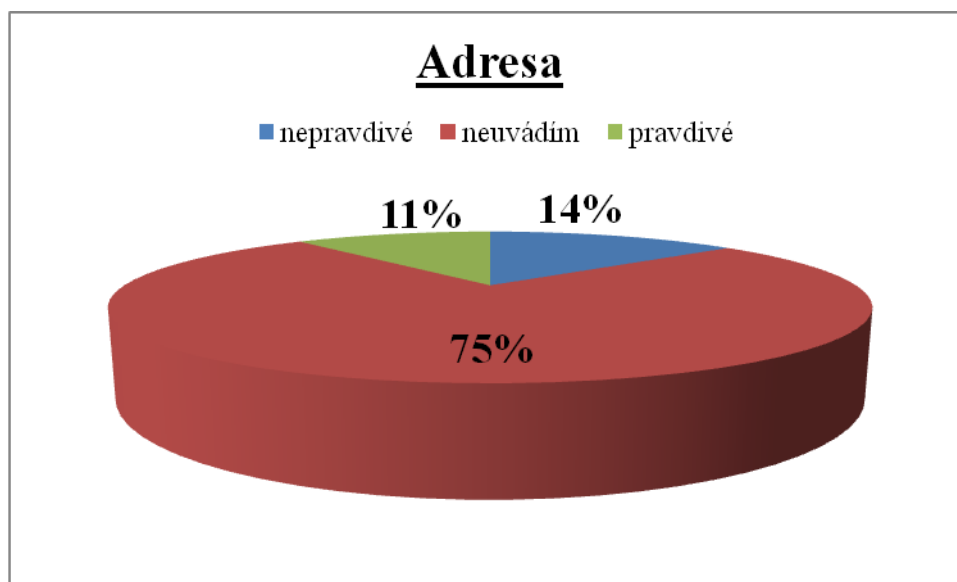

Graf 14: E-mail

E-mail podle tohoto zjištění ze 159 respondentů pravdivě uvádí 103 jedinci (65%), 48 jedinců (30%) jej neuvádí vůbec a 8 jedinců (5%) nepravdivě.

Adresa	Relativní četnost	Absolutní četnost %
pravdivé	17	11%
nepravdivé	23	14%
neuvádím	119	75%
celkem	159	100%

Tabulka 15: Adresa

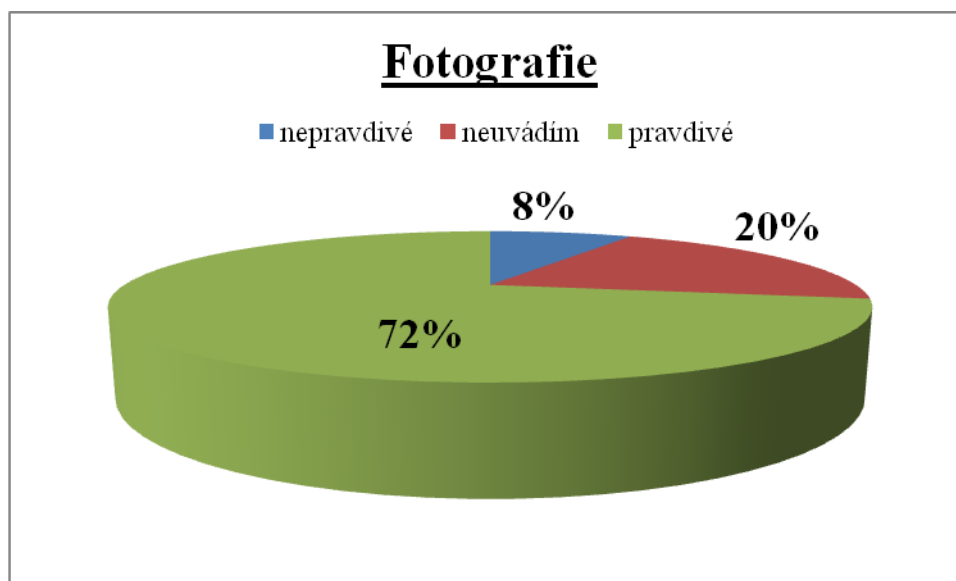

Graf 15: Adresa

Adresa je dalším osobním údajem, který může být v rukou nesprávné osoby lehce zneužit. 75% respondentů tento údaj nezveřejňuje, 11% ano a 14% uvádí smyšlené adresy.

Fotografie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
pravdivé	115	72%
nepravdivé	13	8%
neuvádím	31	20%
celkem	159	100%

Tabulka 16: Fotografie

Graf 16: Fotografie

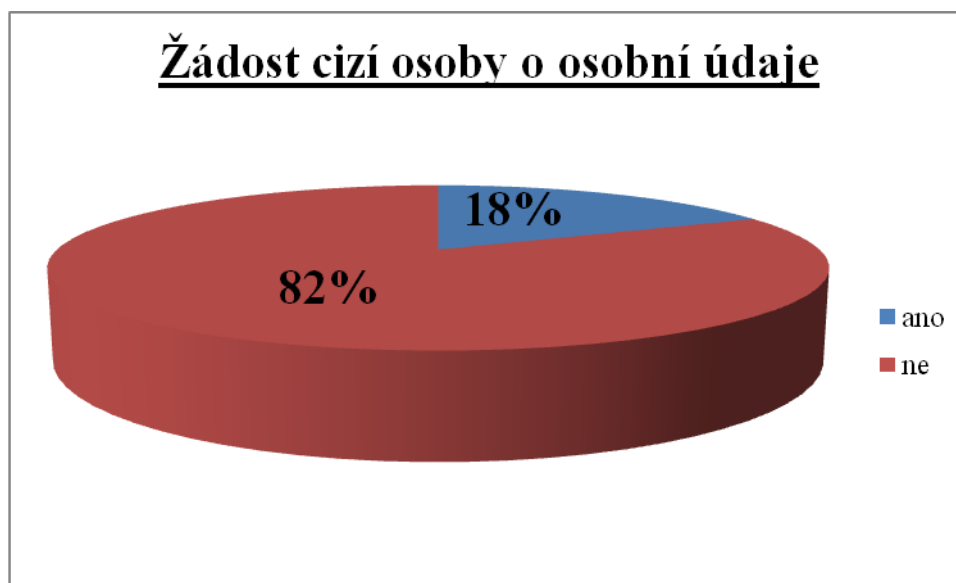
Další problematickou oblastí je zveřejňování fotografií. Ze 159 dotazovaných žáků, 115 uvádí pravdivé fotografie (72%), 31 z nich (20%) své fotografie na profilech nezveřejňuje a zbylých 13 jedinců (8%) se chlubí nepravdivými fotkami.

Toto téma je dosti diskutabilní. Velkým problémem je zveřejňování choulostivých fotografií, které mohou snáze nahrávat rozvoji kyberšikany nebo mohou být zneužity pedofily a sexuálními devianty.

Položka číslo 10. - **Byl/a jsi někdy požádán/a cizí osobou přes sociální sítě o tvé osobní údaje?**

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
ano	28	18%
ne	131	82%
celkem	159	100%

Tabulka 17: Žádost cizí osoby o osobní údaje

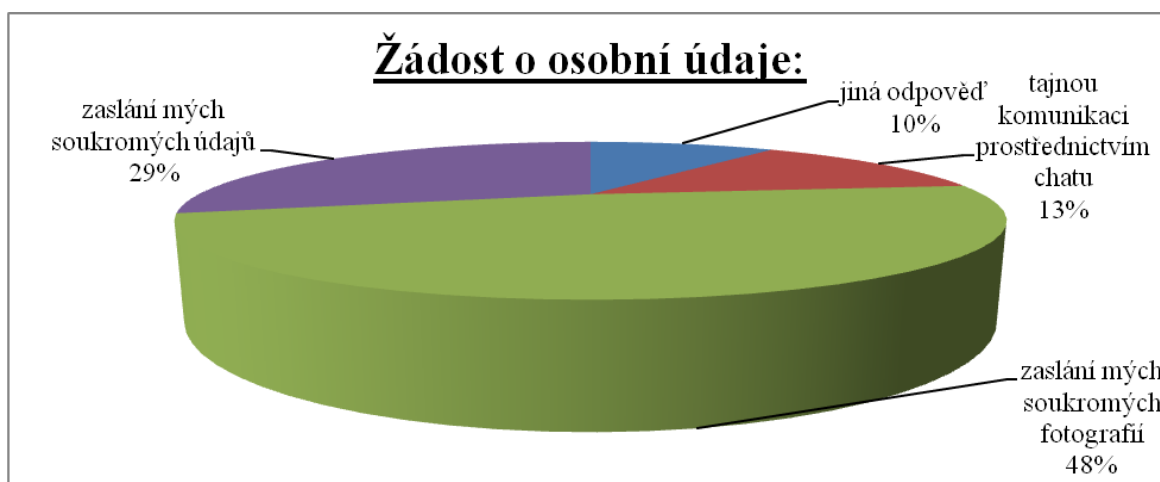
Graf 17: Žádost cizí osoby o osobní údaje

Záměrem 10. položky bylo zjištění, zda byli někdy žáci požádáni cizí osobou na sociálních sítích o poskytnutí svých osobních údajů. Většina z nich, tedy 82% odpověděla záporně a 18% kladně. Těchto 18%, tedy 28 žáků, odpovídalo i na další otázku, která se zaměřovala na bližší upřesnění údajů, o které byli tito žáci požádáni.

Položka číslo 11. - Pokud ano, označ, o které osobní údaje jsi byl/a požádán/a:

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
zaslání mých soukromých údajů	9	29%
zaslání mých soukromých fotografií	15	48%
tajnou komunikaci prostřednictvím chatu	4	13%
jiná odpověď	3	10%
celkem	31	100%

Tabulka 18: Žádost o osobní údaje

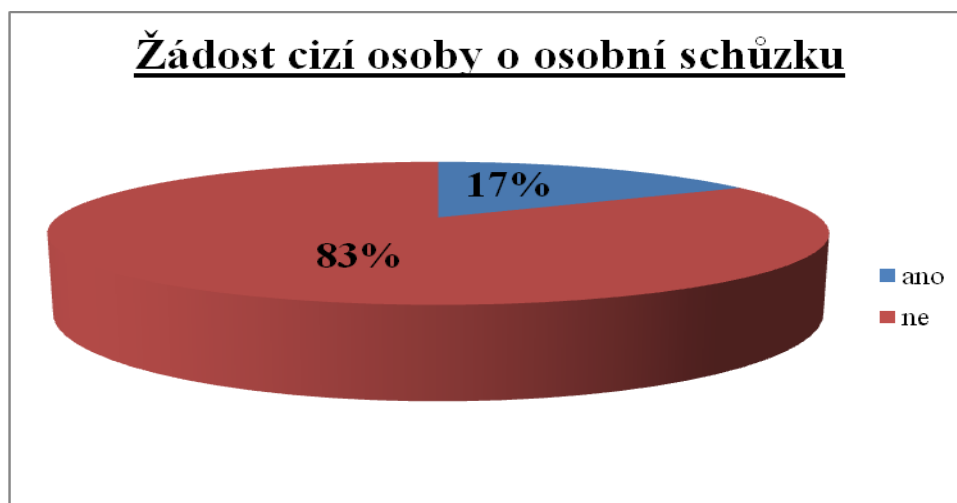
Graf 18: Žádost o osobní údaje

Na tuto otázku odpovídali pouze ti jedinci, kteří byli již prostřednictvím internetu a sociálních sítí požádáni o poskytnutí osobních údajů - tedy již zmíněných 28 jedinců. Jelikož ovšem mohli uvádět více možností, bylo zaznamenáno celkem 31 odpovědí. Konkrétně se ze 48% jednalo o soukromé fotografie, z 29% o soukromé údaje, 13% bylo požádáno o tajnou komunikaci prostřednictvím chatu a zbylých 10% uvádělo jinou odpověď.

Položka číslo 12. - Požádala tě někdy cizí osoba přes sociální sítě o osobní schůzku?

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
ano	27	17%
ne	132	83%
celkem	159	100%

Tabulka 19: Žádost cizí osoby o osobní schůzku

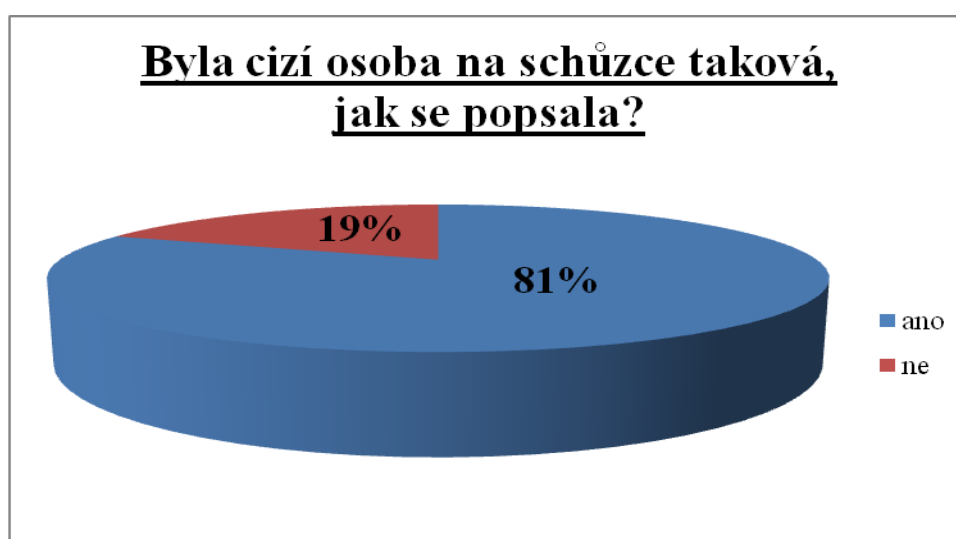
Graf 19: Žádost cizí osoby o osobní schůzku

Položka číslo 12 zjišťuje, zda byli někdy žáci požádáni cizí osobou přes sociální sítě o osobní schůzku. Kladně odpovědělo 27 dotazovaných, což činí 17%. Tito jedinci odpovídali i na následující otázku a mohli tak upřesnit, zda cizí osoba se kterou se setkali, byla opravdu taková, jak se jim na internetu popsala, či nikoli. Šest kladně odpovídajících ještě uvedlo, že sice byli požádáni cizí osobou prostřednictvím sociálních sítí o osobní schůzku, ale pozvání odmítli. U následující 13. položky tedy figurují odpovědi od 21 respondentů. 132 žáků (83%) o nic podobného skrze internet požádáno nebylo.

Položka číslo 13. - **V případě, že jsi šel/šla na schůzku s cizí osobou, kterou znáš pouze prostřednictvím sociální sítě, byla tato osoba opravdu taková, jak se ti na internetu popsala?**

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
ano	17	81%
ne	4	19%
celkem	21	100%

Tabulka 20: Byla cizí osoba na schůzce taková, jak se popsala?

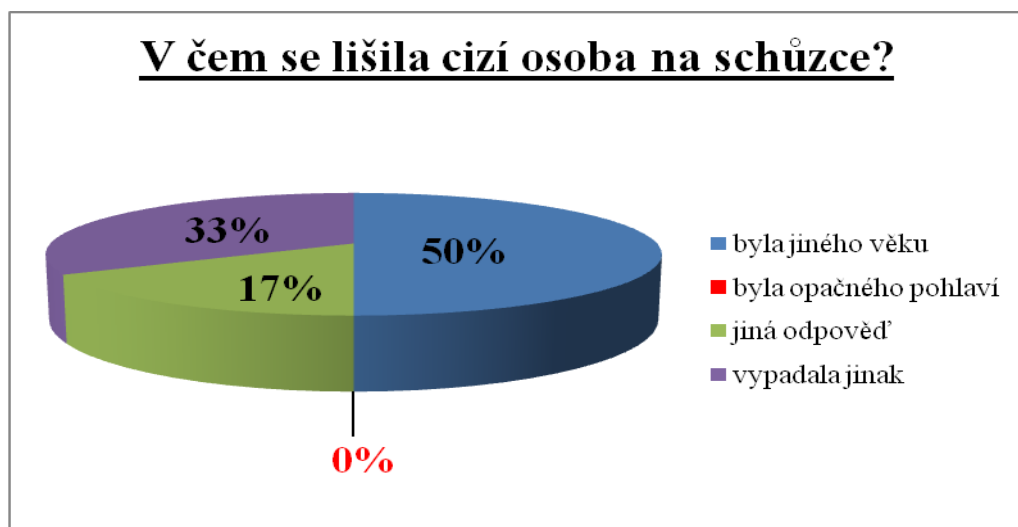
Graf 20: Byla cizí osoba na schůzce taková, jak se popsala?

Na tuto otázku odpovídali pouze respondenti, kteří u předchozí položky vybrali možnost „ano“. A protože, jak jsem již výše popsal, v dotazníku uvedlo 6 jedinců, že na onu smlouvanou schůzku nešli nebo hned nabídku odmítli, tak zde nejdeme celkem 21 odpovědí. Z toho 81%, tj. 17 jedinců uvedlo, že osoba na schůzce byla opravdu taková, jak se jim představila a popsala na sociálních sítí a u 19%, tj. u 4 jedinců se nějak lišila.

Položka číslo 14. - Pokud ne, v čem se dotyčná osoba lišila od popisu, který ti o sobě poskytla na sociální síti?

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
vypadala jinak	2	33%
byla opačného pohlaví	0	0%
byla jiného věku	3	50%
jiná odpověď	1	17%
celkem	6	100%

Tabulka 21: V čem se lišila cizí osoba na schůzce?

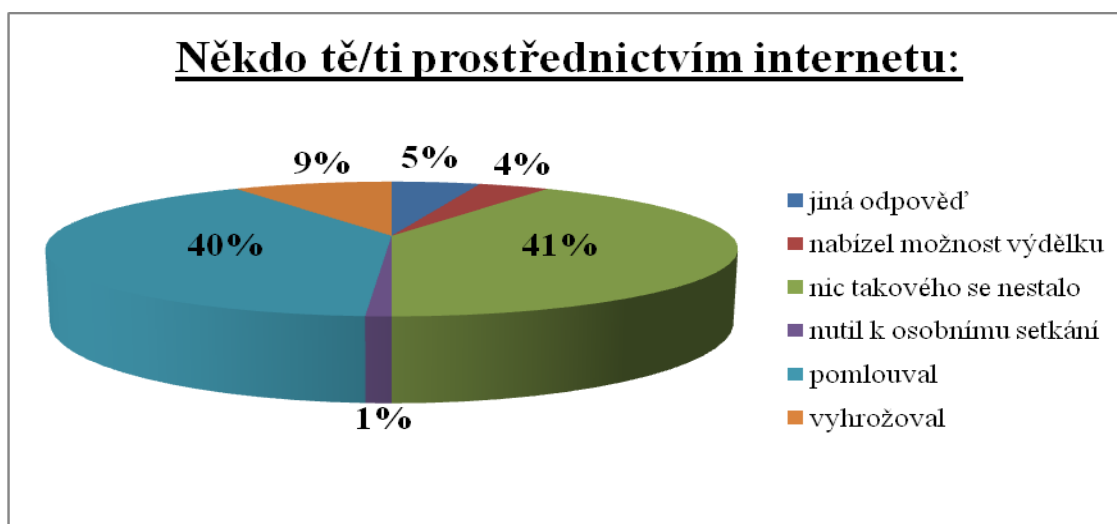
Graf 21: V čem se lišila cizí osoba na schůzce?

V návaznosti na předchozí položku 2 respondenti (33%) uvedli, že se dotyčná osoba lišila vzhledem, 3 z nich (50%), že byla jiného věku a 1 respondent (17%) uvedl jinou odpověď, a to, že dotyčný kouřil.

Položka číslo 15. - Stalo se, že tě/ti někdo prostřednictvím internetu...

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
pomlouval	77	40%
vyhrožoval	17	9%
nabízel možnost výdělku	8	4%
nutil k osobnímu setkání	2	1%
jiná odpověď	9	5%
nic takového se nestalo	80	41%
celkem	193	100%

Tabulka 22: Někdo tě/ti prostřednictvím internetu:

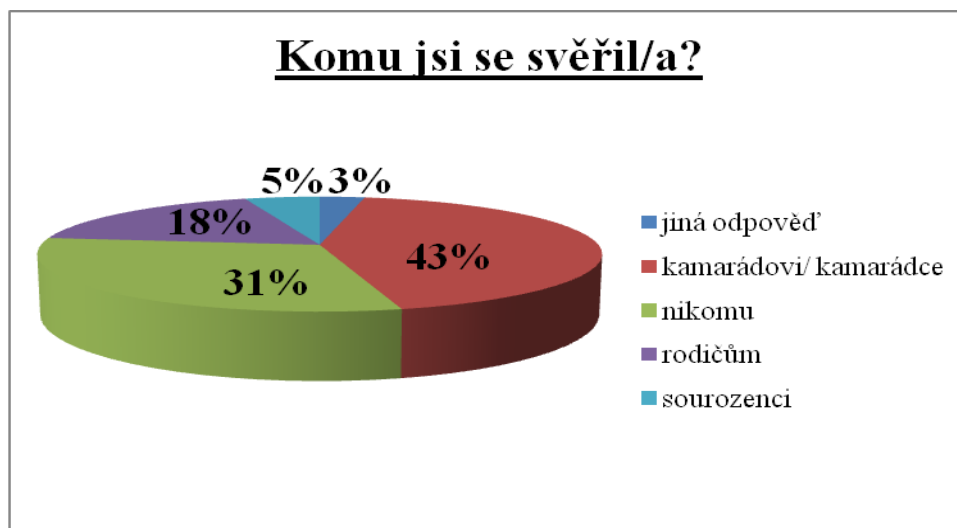
Graf 22: Někdo tě/ti prostřednictvím internetu:

U této položky byla možnost více odpovědí. Z výše uvedeného grafu lze snáze vyčíst, že 80 dotazovaných (41%) se zatím nesešlo s žádným větším problémem skrze internet a sociální sítě jako jsou pomluvy, vyhrožování nebo s tím, že by je někdo nutil k osobnímu setkání. 77 jedinců, což ve výsledku tvoří 40%, zaznamenalo pomluvy vůči své osobě, 17 jedinců (9%) uvedlo, že jim bylo prostřednictvím internetu vyhrožováno, 9 jedinců (5%) uvedlo jinou odpověď, 8 jedincům (4%) byla nabídnuta možnost výdělku a 2 jedinci (1%) byli nuceni k osobnímu setkání.

Položka číslo 16. - Pokud jsi u předchozí otázky vybral/a některou z odpovědí a-e, komu jsi se s tímto problémem svěřil/a?

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
rodičům	18	18%
sourozenci	5	5%
kamarádovi/ kamarádce	42	43%
jiná odpověď	3	3%
nikomu	30	31%
celkem	98	100%

Tabulka 23: Komu jsi se svěřil/a?

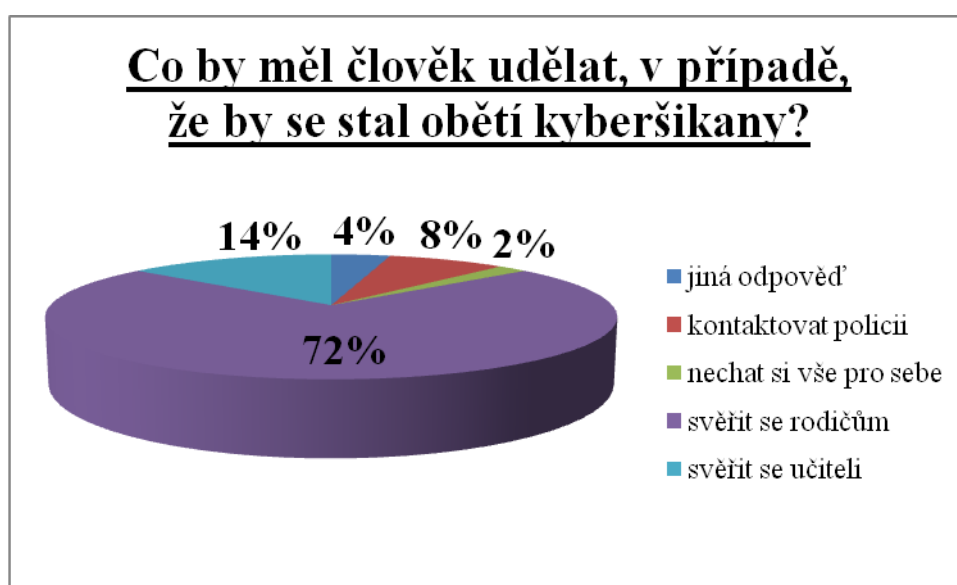
Graf 23: Komu jsi se svěřil/a?

Na 16. otázku odpovídali jen ti, kteří zaškrtnuli u předchozí položky, že se již s nějakým z výše nabízených problémů, setkali. Zase zde mohl jeden člověk zaškrtnout více možností. A z celkového počtu 98 odpovědí se 42 dotazovaných (43%) svěřilo s některým vybraným problémem kamarádce nebo kamarádovi, 30 dotazovaných (31%) si nechalo vše pro sebe a nikomu se s tím nesvěřilo, dalších 18 (tj. 18%) se svěřilo svým rodičům, 5 dotazovaných (5%) o problému řeklo svému sourozenci a 3 (tj. 3%) vybrali jinou odpověď.

Položka číslo 17. - Co by měl člověk udělat v případě, že by se stal obětí kyberšikany?

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
nechat si vše pro sebe	4	2%
svěřit se rodičům	137	72%
svěřit se učiteli	27	14%
kontaktovat policii	16	8%
jiná odpověď	7	4%
celkem	191	100%

Tabulka 24: Co by měl člověk udělat, v případě, že by se stal obětí kyberšikany?

Graf 24: Co by měl člověk udělat, v případě, že by se stal obětí kyberšikany?

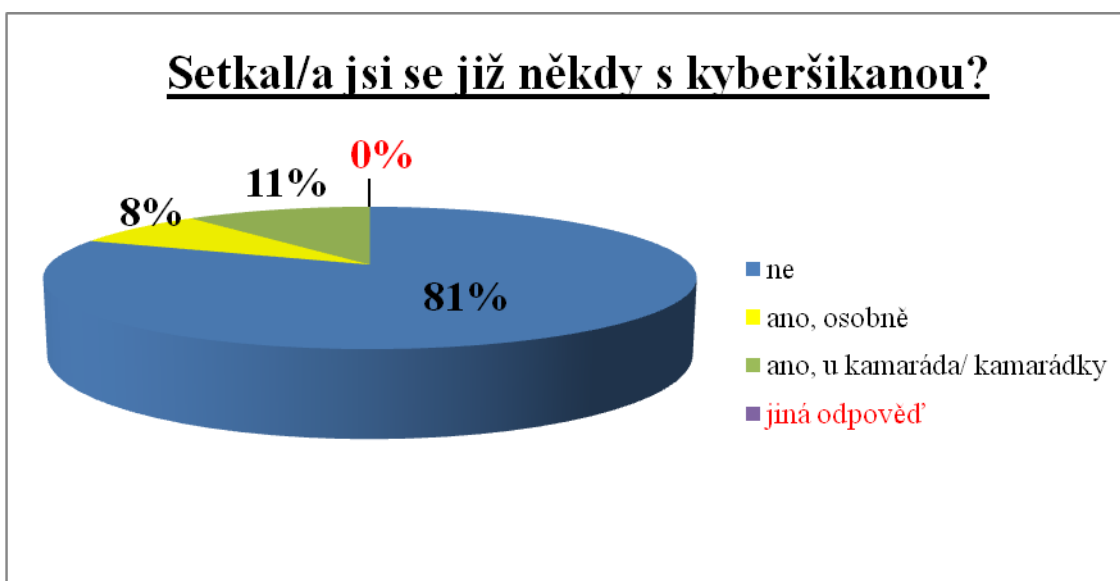
U této předposlední položky mě velmi překvapily odpovědi žáků, kteří 137krát (72%) vybrali z uvedených možností právě své rodiče jako ty, kterým by se měli s kyberšikanou svěřit. Kdežto u položky číslo 16 převažovala odpověď c) - tedy, že se nejčastěji se svými problémy svěřují kamarádům.

Dalších 27 respondentů (14%) vybralo možnost „svěřit se učiteli“, 16 respondentů (8%) určilo možnost „kontaktovat policii“, 7 respondentů (4%) uvedlo jinou odpověď a 4 respondenti (2%) by doporučovali „nechat si vše pro sebe“.

Položka číslo 18. - Setkal/a jsi se již někdy s kyberšikanou?

Kategorie	Relativní četnost	Absolutní četnost %
ano, u kamaráda/ kamarádky	19	11%
ano, osobně	13	8%
ne	133	81%
jiná odpověď	0	0%
celkem	165	100%

Tabulka 25: Setkal/a jsi se již někdy s kyberšikanou?

Graf 25: Setkal/a jsi se již někdy s kyberšikanou?

Poslední položka se týkala osobní zkušenosti s kyberšikanou. Potěšujícím zjištěním je, že převažuje odpověď „ne“ a to u 133 dotazovaných, tedy 81%. Devatenáct žáků (11%) uvedlo, že se s kyberšikanou setkalo u kamaráda nebo kamarádky, ale 13 žáků (8%) má s kyberšikanou osobní zkušenost.

10.2 Vyhodnocení hypotéz

Hypotézy:

H1: U dětí, které již mají vytvořený profil na některé sociální síti, převažuje sociální síť Facebook.

Podle zjištěných odpovědí u položky číslo 8, tedy: „Jaké sociální síť používáš?“, můžeme dle grafické názornosti potvrdit tuto hypotézu. Jde o položku s možností více odpovědí, kde ale celých 64% (152 žáků) vybralo za svou nejpoužívanější síť právě Facebook.

Celkový počet respondentů byl 164, ale u předchozí sedmé otázky: „Máš vytvořený profil na nějaké sociální síti?“, kladně odpovědělo 159 a 5 uvedlo, že nemá vytvořený profil na žádné sociální síti. Přepočítáme-li tedy celkový počet respondentů, kteří mají vytvořený profil s četností v tabulce, dojdeme ke zjištění, že ze 159 respondentů, 152 vybralo možnost Facebook a podle procentuálního přepočtu se jedná o 96%. Tak i tak převažuje možnost Facebook a lze proto říci, že nejpoužívanější sociální síť u nás je právě zmíněný Facebook.

H2: Děti, které se setkaly prostřednictvím internetu s nějakým nevhodným chováním ze strany druhých lidí, se s tímto problémem svěřily nejčastěji svým rodičům.

Pro potvrzení či vyvrácení této hypotézy mi posloužila položka číslo 16, kde respondenti, kteří se na internetu setkali s nějakým negativním jevem nebo chováním ze strany druhých lidí, jako například s pomluvami, vyhrožováním aj., vybírali z nabízených možností, komu se s takovým problémem svěřili. Z celkového počtu 98 se jen 5 jedinců (5%) svěřilo sourozencům, 18 jedinců (18%) svým rodičům, 30 jedinců (31%) nikomu a 42 jedinců (43%) kamarádovi nebo kamarádce. Tři jedinci (3%) uvedli jinou odpověď. Podle zjištěných informací a procentuálního zastoupení musím tuto hypotézu vyvrátit.

Pro určení (potvrzení či vyvrácení) této hypotézy můžeme použít také Test dobré shody chí-kvadrát:

Test dobré shody chí-kvadrát:

Osoby	Pozorovaná četnost P	Očekávaná četnost O	P - O	(P - O) ²	$\frac{(P - O)^2}{O}$
rodičům	18	19,6	- 1,6	2,56	0,13
sourozenci	5	19,6	- 14,6	213,16	10,88
kamarádovi	42	19,6	22,4	501,76	25,6
jiná odpověď	3	19,6	- 16,6	275,56	14,06
nikomu	30	19,6	10,4	108,16	5,52
	Σ 98	Σ 98			Σ 56,19

H_0 = Četností odpovědí u osob, kterým se děti svěřují s problémy, jsou stejné.

H_A = Četností odpovědí u osob, kterým se děti svěřují s problémy, se liší.

Nulovou hypotézu budeme testovat na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Testové kritérium $\chi^2 = 56,19$

Stupně volnosti 4

Ve statistických tabulkách lze pro hladinu významnosti 0,05 a stupňů volnosti 4 nalézt kritickou hodnotu $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

Vypočítaná hodnota testového kritéria (56,19) je větší než hodnota kritická (9,488), a proto lze odmítnout nulovou hypotézu. Nebylo prokázáno, že by bylo zastoupení četností odpovědí u osob, kterým se děti svěřují s problémy, stejné.

V případě, že bychom vytvořili kategorii „ostatní osoby“, kde bychom zahrnuli sourozence, kamarády a jiné odpovědi (kde žáci uváděli učitele a dospělé, kterým důvěřují), vypadala by tabulka pro výpočet Testu dobré shody chí-kvadrát následovně:

Osoby	Pozorovaná četnost P	Očekávaná četnost O	P - O	(P - O) ²	$\frac{(P - O)^2}{O}$
rodičům	18	32,66	- 14,66	214,9	6,58
ostatní osoby	50	32,66	17,34	300,7	9,2
nikomu	30	32,66	- 2,66	7,1	0,22
	Σ 98	Σ 98			Σ 16

H_0 = Děti se svěřují více svým rodičům než ostatním osobám.

H_A = Děti se svěřují méně svým rodičům než ostatním osobám.

Nulovou hypotézu budeme testovat na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Testové kritérium $\chi^2 = 16$

Stupně volnosti 2

Ve statistických tabulkách lze pro hladinu významnosti 0,05 a stupňů volnosti 2 nalézt kritickou hodnotu $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$

Vypočítaná hodnota testového kritéria (16) je větší než hodnota kritická (5,991), a proto lze odmítnout nulovou hypotézu. Nebylo prokázáno, že by se děti svěřovaly více svým rodičům než ostatním osobám.

Jak jde vidět, tak rodiče nejsou zdaleka těmi, komu by se děti s problémy tohoto typu svěřovaly. Mnohem častěji hledají oporu u svých kamarádů. Možná je to dáno tím, že jsou si věkově blíží a řeší podobné problémy. Možná je to také tím, že rodiče mají tendenci v takových případech zakazovat dětem přístup k těmto médiím, aniž by si uvědomovali, že tím se nic nevyřeší. Naopak tak mohou svému dítěti ještě ublížit, jelikož to směřuje spíše k jeho sociálnímu vyloučení.

Pro mě samotného bylo toto zjištění celkem překvapivé. Nehledě na to, že u následující otázky: „Co by měl člověk udělat v případě, že by se stal obětí kyberšikany?“, převažovala odpověď „svěřit se rodičům“ a to hned ze 72%.

10.3 Shrnutí výsledků výzkumu

V úvodu analýzy jsou respondenti rozděleni podle pohlaví a ročníku. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 164 žáků, z toho 88 dívek a 76 chlapců. Procentuální zastoupení jednotlivých ročníků je celkem vyrovnané.

Dále bylo zjištěno, že žáci na internetu tráví průměrně 2 a půl hodiny denně a 51% respondentů přiznalo, že jejich rodiče mají přehled o tom, co na internetu dělají a zbylých 49% odpovědělo záporně.

Průzkum potvrdil, že žáci internet nejvíce využívají ke komunikaci s lidmi a to hlavně prostřednictvím sociálních sítí. Nejrozšířenější sociální síť je Facebook.

Co se týká soukromých informací, které žáci nejčastěji zveřejňují na svých profilech, tak jsou to pravdivá křestní jména (95%), příjmení (91%), pohlaví (96%), e-mailové adresy (65%) a fotografie (72%). Naopak nepravdivě uvádějí svůj věk (47%). Informace týkající se jejich telefonů a adresy ve většině případů (75%) nezveřejňují vůbec.

82% dotazovaných nezaznamenalo žádost cizí osoby o jejich soukromé údaje, 17% však ano. Nejčastěji pak byli požádáni o zaslání svých soukromých fotografií, a to ze 48%.

83% dotazovaných nebylo nikdy požádáno o osobní schůzku cizí osobou přes sociální síť, ale 17% (27 jedinců) odpovědělo kladně. Šest jedinců z celkových 27 na smluvenou schůzku nešlo nebo nabídku odmítlo. Ti, kteří se rozhodli jít na schůzku s cizí osobou (21 jedinců), kterou znali pouze prostřednictvím sociálních sítí, tak v 17 případech uvedli, že osoba odpovídala popisu, který o sobě poskytl. Podle 4 jedinců se osoba v něčem od svého popisu lišila, a to nejčastěji věkem.

Na otázku, zda žáky někdo prostřednictvím internetu pomlouval, vyhrožoval jim a podobně, 41% odpovědělo záporně, ale 40% žáků uvedlo, že byli tímto způsobem pomlouváni. Svěřili se s tím nejčastěji kamarádům, ačkoli v následující otázce 72%

z dotazovaných doporučovali svěřit se rodičům. Překvapilo mě, že jejich doporučení se neshoduje s tím, co ve skutečnosti dělají.

Záměrem poslední položky bylo zjistit, zda mají dotazovaní žáci nějakou zkušenost s kyberšikanou. Pakliže ano, jedná-li se o jejich osobní zkušenost nebo zda se s ní setkali například u kamaráda. Pojem kyberšikana byl na začátku dotazníku stručně a jasně vysvětlen. Převažovala zde záporná odpověď a to z 81%. Z celkového počtu 165 odpovědí (v tabulce je celkový počet 165 odpovědí, ale respondentů bylo celkem 164. Jeden respondent totiž uvedl 2 odpovědi - a to jak osobní zkušenost, tak i u kamaráda) 19krát (11%) žáci uvedli, že se s kyberšikanou setkali u kamaráda, 13 odpovědí (8%) bylo zaškrtnuto u osobní zkušenosti.

10.4 Návrhy a doporučení

Z výzkumu je zřejmé, že všichni žáci druhého stupně dennodenně používají internet a téměř všichni mají vytvořený profil na nějaké sociální síti, z nichž převažuje Facebook. Bohužel, většina z dotazovaných žáků uvádí na svých profilech snadno zneužitelné informace (např. adresu, telefonní číslo, aj.). Proto bych doporučoval učitelům, aby žáky více informovali o nebezpečích spojených právě s rozvojem sociálních sítí a uváděním svých osobních údajů a materiálů na nich.

Další doporučení se týká větší informovanosti o pojmu kyberšikana. Možná by bylo vhodné v hodinách (například výchovy ke zdraví, občanské výchovy) při upřesnění tématu poukázat na některé skutečné příběhy, žáky poučit o následcích nebo nechat žáky některé případy zdramatizovat, popřípadě pustit žákům film o kyberšikaně. Velmi dobrým prostředkem prevence jsou přednášky nebo osobní setkání s lidmi, kteří si podobnou zkušeností prošli a dokážou popsat své pocity.

V neposlední řadě je dobré žáky informovat o možnosti navštívení výchovného poradce, kterého má každá škola, případně školního psychologa.

ZÁVĚR

Úvodní kapitoly teoretické části mé bakalářské práce se zaměřují na vysvětlení pojmů šikana a kyberšikana. Šikana je vlastně takovou „starší sestrou“ kyberšikany. Proto mají obě mnoho společného a kyberšikana z tradiční šikany také vychází.

Nejčastějšími prostředky, které „kyberagresori“ využívají k ublížení svým obětem, jsou mobilní telefony a počítače. Z důvodu rozvoje informačních a komunikačních technologií (u nás se jedná především o rozvoj sociální sítě Facebooku) je riziko rozšíření kyberšikany stále větší a větší. Proto je důležité, aby rodiče dostatečně kontrolovali, co jejich ratolesti na internetu dělají. Zda tam jen vyhledávají informace, komunikují s kamarády nebo se naopak navzájem veřejně pomlouvají nebo dokonce posílají nějaké cizí osobě své fotografie. V případě zaznamenání nějakých nevhodných činností je rodiče mohou v jejich jednání zastavit a vysvětlit jim možné následky. Protože se však dítě většinou dospělému člověku se svými negativními zkušenostmi nesvěřuje (jak bylo zjištěno i v dotazníkovém šetření), nezbyvá, než si více všimnout varovných signálů, které mohou na právě probíhající kyberšikanu upozornit. Veškeré problémy se totiž nejčastěji projevují změnou v chování dítěte.

V neposlední řadě se zaměřuji na prevenci kyberšikany a uvádím doporučení pro rodiče i učitele. V současné době existuje také spousta preventivních programů, které mohou přispět k eliminaci kyberšikany. Ale bohužel, k úplnému vymícení tohoto nešvaru pravděpodobně nedojde.

Myslím si, že bakalářská práce splnila svůj záměr, a to zmatovat rozvoj kyberšikany u dětí ve věkovém rozmezí 12 až 15 let, tedy na 2. stupni základních škol.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-08-9.
- BOURCET, Stéphane, Isabelle GRAVILLOVÁ. *Šikana ve škole, na ulici, doma (Jak bránit své dítě...)*. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01552-8.
- ČERNÁ, Alena, Lenka DĚDKOVÁ, Hana MACHAČKOVÁ, Anna ŠEVČÍKOVÁ a David ŠMAHEL. *Kyberšikana*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4577-0.
- DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-636-8.
- ELLIOTTOVÁ, Michelle. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-419-2.
- ERB, Helmut. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha: Amulet, 2000. ISBN 80-86299-22-8.
- FIELDOVÁ, Evelin. *Jak se bránit šikaně*. Praha: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2.
- GAJDOŠOVÁ, Eva, Gabriela HERÉNYIOVÁ. *Rozvíjení emoční inteligence žáků*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-115-8.
- GRÍVNA, Tomáš, Radim POLČÁK. *Kyberkriminalita a právo*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2008. ISBN 978-80-903786-7-4.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuálek o násilí*. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů v Brně, 2004. ISBN 80-7013_397-X.
- HERZOG, Rupert. *Násilí není řešení*. Plzeň: Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-850-9.
- HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech*. Praha: Triton, 2005. ISBN 978-80-7387-545-9.
- KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7367-014-3.
- KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 978-807-3678-715.
- KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-2472310-5.

MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.

ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana pracovní sešit pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.

ŘÍČAN, Pavel, Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.

SMETÁČKOVÁ, Irena, Richard BRAUN. *Homofobie v žákovských kolektivech*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2009. ISBN 978-80-7440-016-2.

VAŠUTOVÁ, Marie. *Děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování a násilí ve školním prostředí*. Ostrava: Repronics, 2008. ISBN 978-7368-525-6.

VYKOPALOVÁ, Hana. *Krize a psychosociální pomoc*. 1. vyd. Zlín: UTB ve Zlíně, 2007. ISBN 978-80-7318-621-0.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Pohlaví respondentů	47
Tabulka 2: Ročník	48
Tabulka 3: Doba strávená denně na internetu	49
Tabulka 4: Nejčastější důvody k využití internetu	49
Tabulka 5: Zájem rodičů	50
Tabulka 6: Nejčastější formy komunikace	51
Tabulka 7: Vytvořený profil na sociální síti	52
Tabulka 8: Nejčastěji používané sociální sítě	53
Tabulka 9: Křestní jméno	54
Tabulka 10: Příjmení	54
Tabulka 11: Věk	55
Tabulka 12: Pohlaví	56
Tabulka 13: Telefon	56
Tabulka 14: E-mail	57
Tabulka 15: Adresa	58
Tabulka 16: Fotografie	59
Tabulka 17: Žádost cizí osoby o osobní údaje	60
Tabulka 18: Žádost o osobní údaje	61
Tabulka 19: Žádost cizí osoby o osobní schůzku	62
Tabulka 20: Byla cizí osoba na schůzce taková, jak se popsala?	63
Tabulka 21: V čem se lišila cizí osoba na schůzce?	64
Tabulka 22: Někdo tě/ti prostřednictvím internetu:	65
Tabulka 23: Komu jsi se svěřil/a?	66
Tabulka 24: Co by měl člověk udělat, v případě, že by se stal obětí kyberšikany?	67
Tabulka 25: Setkal/a jsi se již někdy s kyberšikanou?	68

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Pohlaví respondentů	47
Graf 2: Ročník	48
Graf 3: Doba strávená denně na internetu	49
Graf 4: Nejčastější důvody k využití internetu	50
Graf 5: Zájem rodičů	50
Graf 6: Nejčastější formy komunikace	51
Graf 7: Vytvořený profil na sociální síti	52
Graf 8: Nejčastěji používané sociální sítě	53
Graf 9: Křestní jméno	54
Graf 10: Příjmení	54
Graf 11: Věk	55
Graf 12: Pohlaví	56
Graf 13: Telefon	57
Graf 14: E-mail	57
Graf 15: Adresa	58
Graf 16: Fotografie	59
Graf 17: Žádost cizí osoby o osobní údaje	60
Graf 18: Žádost o osobní údaje	61
Graf 19: Žádost cizí osoby o osobní schůzku	62
Graf 20: Byla cizí osoba na schůzce taková, jak se popsala?	63
Graf 21: V čem se lišila cizí osoba na schůzce?	64
Graf 22: Někdo tě/ti prostřednictvím internetu:	65
Graf 23: Komu jsi se svěřil/a?	66
Graf 24: Co by měl člověk udělat, v případě, že by se stal obětí kyberšikan?	67
Graf 25: Setkal/a jsi se již někdy s kyberšikanou?	68

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Dotazník

PŘÍLOHA P I:

DOTAZNÍK

Ahoj holky a kluci,

jmenuji se Marek Ovesný, jsem studentem Univerzity Tomáše Bati, oboru - Sociální pedagogika. Součástí mé bakalářské práce je výzkum týkající se problematiky kyberšikany u žáků 2. stupně základní školy. Pomocí tohoto dotazníku bych se chtěl od vás dozvědět několik málo informací. Dotazník je zcela anonymní, nevyplňujte své jméno, bude sloužit pouze pro studijní účely. Odpovědi v dotazníku zakroužkujte nebo vepište. Pokud není uvedeno jinak, vyberte pouze jednu odpověď.

Předem moc děkuji za vyplnění dotazníku

1. Jsi: a) Dívka b) Chlapec

2. Který ročník navštěvuješ?

- a) 6. ročník
- b) 7. ročník
- c) 8. ročník
- d) 9. ročník

3. Kolik hodin denně trávíš na internetu?

- a) ani ne hodinu
- b) 1-2 hodiny denně
- c) 3 a více hodin denně
- d) jiná odpověď.....

4. Z jakého důvodu internet nejvíce využíváš? (označ jen jednu odpověď)

- a) k zjišťování informací (např. do školy)
- b) ke komunikaci s lidmi
- c) k zábavě (např. hry)
- d) jiná odpověď.....

5. Zajímají se rodiče o to, co na internetu děláš?

- a) ano
- b) ne

6. Jaké formy komunikace na internetu nejčastěji využíváš? (Můžeš označit více odpovědí, maximálně však tři)

- a) sociální sítě
- b) Skype
- c) ICQ
- d) e-mail
- e) chat
- f) jiná odpověď.....
- g) žádnou

7. Máš vytvořený profil na nějaké sociální síti?

- a) ano
- b) ne

8. Jaké sociální sítě používáš? (Můžeš označit více odpovědí)

- a) Spolužáci
- b) Facebook
- c) Twitter
- d) Badoo
- e) Lidé
- f) jiná odpověď:
- g) žádnou

9. Při vyplňování profilu na sociálních sítích o sobě uvádíš: (Můžeš označit více odpovědí ve výčtovém sloupci, ale pouze jednu možnost v řádku)

	pravdivé	nepravdivé	neuvádím
a) křestní jméno	☐	☐	☐
b) příjmení	☐	☐	☐
c) věk	☐	☐	☐
d) pohlaví	☐	☐	☐
e) telefon	☐	☐	☐
f) e-mail	☐	☐	☐
g) adresa	☐	☐	☐
h) fotografie	☐	☐	☐

10. Byl/a jsi někdy požádán/a cizí osobou přes sociální sítě o tvé osobní údaje?

- a) ano
- b) ne (pokračuj otázkou č. 12)

11. Pokud ano, označ, o které osobní jsi byl/a požádán/a?

- a) zaslání mých soukromých údajů
- b) zaslání mých soukromých fotografií
- c) tajnou komunikaci prostřednictvím chatu
- d) jiná odpověď.....

12. Požádala tě někdy cizí osoba přes sociální síť o osobní schůzku?

- a) ano
- b) ne (pokračuj otázkou č. 15)

13. V případě, že jsi již šel/šla na schůzku s cizí osobou, kterou znáš pouze prostřednictvím sociální sítě, byla tato osoba opravdu taková, jak se ti na internetu popsala?

- c) ano
- d) ne / pokračuj otázkou č. 15 /

14. Pokud ano, v čem se dotyčná osoba lišila od popisu, který ti o sobě poskytla na sociální síti? (Můžeš označit více odpovědí)

- a) vypadala jinak
- b) byla opačného pohlaví
- c) byla jiného věku
- d) osoba byla taková, jak osobě uváděla na internetu
- e) jiná odpověď.....

15. Stalo se, že tě/ti někdo prostřednictvím internetu ... (můžeš označit více odpovědí):

- a) pomlouval
- b) vyhrožoval
- c) nabízel možnost výtěžku
- d) nutil k osobnímu setkání
- e) jiná odpověď:
- f) nic takového se nestalo

16. Pokud jsi u předchozí otázky vybrala některou z odpovědí a-e, komu jsi se s tímto problémem svěřil/a? (můžeš označit více odpovědí)

- a) rodičům
- b) sourozenci
- c) kamarádovi/ kamarádce
- d) jiná odpověď:
- e) nikomu

17. Co by měl člověk udělat v případě, že by se stal obětí kyberšikany? (můžeš označit více odpovědí)

- a) nechat si vše pro sebe
- b) svěřit se rodičům
- c) svěřit se učiteli
- d) kontaktovat policii
- e) jiná odpověď:

18. Setkal/a jsi se již někdy s kyberšikanou? (můžeš označit více odpovědí)

a) ano, u kamaráda

b) ano, osobně

c) ne

d) jiná odpověď.....